

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

De Dispositione Et Partibvs Orationis. Liber Sextvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

DE
DISPOSITIONE
 ET PARTIBVS
 ORATIONIS.
 LIBER SEXTVS.

Eius dignitas.

CAPVT PRIMVM.

*Dispositio
 nis excel-
 lentia.*

V ingenij fontes inuentio, sic iudicij, Dispositio recludit, quae nulla virtus ad pulchritudinem orationis aptior, concinniorve reperiri potest; ut a qua omnis concinnitas, & praecipuus emergit in structura decor: Neque enim, ut ait Quintilianus, quanquam fuis omnibus membris, statua sit, nisi collocetur: & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen. Et artus etiam leuiter loco moxi, perdunt, quo viguerunt vsus: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare, qui ipsam naturam stare ordinem putant, quo confuso peritura sunt omnia: sic oratio carens hac virtute tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohaereat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec sine proposito casum potius quam consilium sequatur. Haec ille.

Ex quibus multorum huius temporis scriptorum imperitiam redarguas, qui praefertunt quodam ingenij calore accingunt se ad

scribendum, antequam quid velint, aut quomodo, secum fuerint meditati.

Quamobrem toto orationis cursu videas volantem stylum, & ludibundum, qui inanes vndique sterculos aucupatur, solidae rationis patum, aut nihil habet. Destituitur enim iudicio, quae pars est eloquentiae optima, ac per totum corpus sermonis aequabiliter diffusa: huius pondere subsultans leuitas firmatur, imperfecti ingenij fortis veluti lambuntur, & formantur, omnia denique ratio, ac cultus enitescit.

De prudentia Dispositionis, & iudicio.

CAPVT II.

Primae partes dispositionis sunt ex amplae rerum copia, quas siue lectio auctorum suggererit, siue fons ingenij profuderit, pauca, & praecelata seligere. Vehementer enim errant (quod superius docui) qui in eo decus eloquentiae situm existimant, si quam maxime prolixas orationes habeant, & nihil eorum, quae

G g 2   quae

quæ excogitarint, aut inuenerint, omittant: ex qua cupiditate fit, vt non modo communia, sed aliena quæque, & frigida, amplificationis desiderio intrudant. Vt enim Macedonum phalanx ex modico, sed leuissimo militum numero conflata, suis præsidio, hostibus exitio fuit: Contra, verò innumerabiles Darij copiarum suis ipsarum viribus distractarum, atque laceratarum, non tam adiumenta virtutis, quam impedimenta exercitus censebantur: Ita profectò in orationibus euenit, quæ breues, ac substrictæ lectis rebus, ac rationibus instructæ sunt, longè acrius percellunt animos: contra longæ, fluctuantes, confusæ, pondus & ictum non habent.

*Delectum re-
rum.*

Sedeat igitur in dispositionis limine iudicium, tanquam Regius Censor, qui inuenta omnia maturius examinet, aliena repudiet, negligat communia, rara, si non ad rem fuerint, non grauatè relinquat, eligat pulchra, neruosa, florida, & quod maximum est, recta ad rem collineantia. Multa enim persæpè dicuntur fucata, quæ ad imperitos alicuius gratiæ lenocinio se insinuant: At si à grauibus viris excutiantur, vel modicè pertractentur, statim quasi seculi flores in manibus emarescent. Contra, quæ sunt acriter excogitata, & prudentissimo ingenij examine selecta, minus habent simulatæ venustatis, plus ponderis, & intelligentiæ, ideoque accuratius instruunt, ac delectant diutius.

*Examen
styli.*

De triplici dispositione in genere.

CAPVT III.

Dispositio à Dialecticis vulgò in tria genera diuiditur. Vna dicitur naturalis, altera arbitraria, tertia artificialis.

*Dispositio
triplex &
est in oratione
p. 1.*

Naturalis est, quæ naturæ ordinem sequitur, atque imitatur: atque id quatuor possimum rebus tempore, natura, loco, dignitate, quod obseruat Aristoteles in Logicis. Tempore, aliud alio prius, posteriusve dicitur, quemadmodum hodiernus dies prior est crastino, crastinus perendino: Item bellum Macedonicum prius Ciuili, Punicum prius Macedonico. Natura alia alijs priora sunt existendi necessitate, vt sol luce, animal homine: & ad summum, totum partibus, causa euentis subiecta, adiacentibus. Loco priora dicuntur, quorum vnum præcedit aliud positione: sic vltima celo, citima terris, dicitur luna.

Dignitate prius est, quod præstantius habetur, vt aurum argento, argentum plumbo.

Ordo arbitrarius est, qui nulla certa ratione constat, sed solo dicentis, aut scribentis arbitrio dispensatur. Talis est liber Aeliani de animalibus, vbi omnia de industria permiscet, & si quis rationem quærat: Homo est (inquit) sui arbitrij, licet illi pro voluntate scribere.

Artificialis ordo est, qui ab arte ad aliquem destinatum finem aut voluptatis, aut vtilitatis dirigitur, ex quo plerumque minime seruatò naturæ ordine, quo magis posterioribus subiungit. Talis est ordo poetarum, qui de industria res ab ouo non citant, sed à fine, aut medio incipiunt, deinde principia data occasione intermiscet, quo magis pendente animi, & plus ex inopinato rerum euentu colligant suauitatis. Item artificialis dicitur, quod non sponte naturæ vbiq; profusus, sed ab arte cultus, & instructus appareat.

De triplici dispositione artificiali.

CAPVT IV.

Aristoteles in Logicis triplicem artificiosam dispositionis speciem notat. Vna est analytica, seu resolutoria; altera compositiua; tertia triplex definitiua.

Analytica quatuor modis fieri, constituique solet. Primò quidem, cum à toto ad partes, quas Philosophi integrantes, Cicero totius appellat, fit processus: vt si quis de toto homine primum dicat, deinde singulas corporis partes pedetentim discutiat. Secundus est, cum non in partes totius, sed in partes generis fit gradatio: vt si explicata fortitudine, de magnanimitate in aggrediendo, & patientia in tolerando differam. Tertius, cum præpositio aliqua gradatim in sua principia resoluitur: vt si dicam, tolerandum esse dolorem, quia honestum est, & honestum, quia cum virtute coniunctum. Quartus, cum à fine ad media regressus, per similem gradationem instituitur: vt si quis præuideat Rhetoricæ finem esse bene dicere; bene dici non posse sine elocutione, elocutionem verbis, quasi corpore, rebus non secus ac anima, constare, ideo inchoandum ab istis illi, qui ad destinatum scopum peruenire velit.

Contraria est dispositio *synthetice* & quatuor item modis opposita: nam à partibus totius ad

ad totum perlabitur: vt cum ab elementis Rhetoricæ ad considerationem integræ artis confurgit, similiter in partibus generis, prius temperantię partes, & momenta, quam ipsum genus, considerat. Denique principia enunciationum, prius quam enunciationes, media ante finem explicat.

Tertia est definitiua, ex virtusque temperie conflata, fitque cum res in genere primum definitione explicatur, deinde in partes, siue species tribuitur, quæ & singulę descriptionibus, proprietatibusque suis illustrantur; vt cum de optimo genere diceadi dicturi, quale sit illud imprimis constitutumus, mox varia genera, & species ad vberiore intelligentiã complectimur: quæ methodus, in tradendis disciplinis optima censetur.

De dispositione oratoria.

CAPVT V.

Dispositio in consuetudine & iudicijs, quæ?

Dispositio oratoria primum iuxta tria causarum genera, deinde secundum partes, & corpus orationis spectanda. In consultatione, & iudicijs, vbi res manu fermè ducunt oratorem, dispositio facilior est, & hæc fermè obseruantur.

1. Si quæ sunt ab aduersarijs proposita, & iam contra nos inchoata auditorum præiudicia, magno opere laborandum, vt hæc initio refellantur, cum præsertim tota oratio nihil ponderis esset habitura, si quis aduersus exhibitionem nostrã serupulus subesse. Hoc Demosthenes, hoc Cicero, hoc ceteri oratores accuratè obseruant.

2. Naturali ferè ordine omnia secundum hanc saltè rationem componuntur, vt prius fulciat sequens, quemadmodum in mathematicis probationibus decem ex nouemprioribus dependent.

3. Si animi malè affecti mediocribus rationibus persuaderi non possunt. Primò robustissima quæque proponuntur, quibus veluti impressa opinio maiori impetu conuallatur, & quasi validus cuneus validiori cuneo intrudatur.

Argumentorum dispositio.

4. Si auditorum animi rationes perferant, & expectent, sedata & molli insinuatione, leuiora aliquando subijciuntur, quibus gradatim ad maiora ascenditur, vel etiam sparsim collatis argumētis dimicatur. Sed hoc in mag-

na causa fiducia, & aduersariorum imbecillitate, quos contemnetes, per leuicula argumenta, quasi fustibus, non iustis armis expugnamus.

5. Quod vrsitatissimum est, robusta initio, quasi hastati milites, robustiora in fine, non secus, ac triarii ponuntur: inualida, quasi imbellis turba, in medium conijciuntur.

Vbi verò plures quæstiones, aut facta discutienda occurrunt, nisi circumstantiæ aliud præscribant, grauiora priori loco calentibus attentione animis, dici oportebit, maxime si ab ijs consequentia approbari, illustrarique possint.

In laudatione, qui vitam gradatim narrare solet ordo, censetur nimis olere scholam, satius est orationem in certa virtutum capita enseri, & res gestas non ordine naturæ, sed artificiali recensere. Hæc secundum diuersa orationis genera, de quibus plenius suis locis.

Dispositio in laudatione.

Quod ad partes attinet, præit exordium, succedit narratio, aut propositio, quam excipit confirmatio, & hanc claudit peroratio, quanquam in eo pueri, & rudes vehementer errant, qui putant nunquam esse iustam orationem, nisi hæc omnia secundum tritas, & communes Rhetorum regulas fuerint religiose seruata. Ratio, & prudentia eloquētiæ totius animæ, pro rerum, locorum, & temporum opportunitate multa mutat, addit, succidit, & spectat, non quid scola, sed quid aures auditorum ferant.

Dispositio in partibus.

Orationis partes non semper iuxta scholam.

In exordio plerumque is seruatur ordo, vt rerum dicendarum propositio præmittatur, cui ratio succedat.

In narratione, & expositione oratoria, si nihil aliud obstitit, naturalis temporum ordo seruandus erit. Verum si primæ narrationis partes paulo duriores fuerint, reliquæ verò gratiores, & magis ad rem nostram, non erit alienum ab ijs, quæ benignius audientur, occupare animos: vel si fastidiosa aures nullas insinuationes ferant, graue esse debet, multa præcidere, & ad ea, quibus causæ vis, & notitia continetur, statim deuenire.

In confirmatione iudiciali, & deliberatiua, qualis esse debeat dispositio, ex ijs, quæ superius dicta sunt, liquet.

In chrisiis moralibus, & eruditis orationibus, præclare instituenda est propositio, vt non subsiliet oratio instar locustę, exempla vndique, aut dicta, aut fabulas occupans, sed fusum simili, tractum habeat, & ad vnum

Christianum & orationem moralium dispositio.

scopum recta collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare, quam personam, ut postea dicitur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus à genere maxime proprio rei, quam tractamus, quò ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi rarus, ut si mihi de Diui alicuius laudibus dicenti proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens*: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia, & dignitate. Sed prouidendum, ut ornatum sit, & parcum, neque, quod plerique inconsulte faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissis grata concinnitate ad orationem fiet decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, ut hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminetur: nam & arsille charitate, & sapientia luxisse ostendetur: quod ardere, ut ait D. Bernardus, parum sit; lucere, vauum; lucere, & ardere perfectum.

Lucere & ardere perfectum.

Argumenta autem ita erunt disponenda, ut quæ à genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, ut historiz, & testimonia, cum artificiosis eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si repetantur, & verbis, & sententijs, & nonnihil etiam ordine varianda; vbi nullus præmittitur discursus, extat tamen semper aliqua propositio generalis, in qua, ut arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

De exordio in genere.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAPVT VI.

Nunc orationis partes aggrediamur, quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocare. Quamquam non ita res intelligenda est, eam continuò mancam esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione non coaluerit. Pleraque enim partes nonnunquam amputandas esse docet

prudencia, quas si intrudere coneris; deforme potius corpus facias, & inutile, quam quicquam roboris, & gratiz concilies.

Et, ut ab exordio incipiam, dici non potest, quantæ gloria hac parte ex præceptorum redundantia inuenitur, quamque ignorantia tribetur à multis, qui veteres scholæ cantilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò se ipsa penè reclamante, & nauiscentibus auriculis, longo verborum circuitu communes, & frigidus exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tempus, ubi vetus Areopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio.

Quorsum enim illi ambitus, & rotæ verborum phalæx, ut beneuolè audiamus? at beneuolentiz officit tua garrulitas? Non verbis, aut nugis, sed sapientia, & virtute, quæ sunt animorum *ἀπὸ τοῦ* paratur beneuolentia. Quid quod, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinirio, vitium est haud medioere. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbulis, sed longe alia habent beneuolentiz fundamenta: aut etiam in demonstratio genere versatur oratio, sed & hic beneuolentiz tantum colliges, quantum industria merueris.

Deinde, si nemo erga te malè affectus est, imò, ut sæpè fit, lubenter audiunt, amant, suspiciunt, quorsum in parexigis beneuolentiz ludas diutius?

Rarò omnino occurrunt occasiones, vbi in istis prolusionibus sit immorandum, si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspitione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiz, ut res, tempus, & prudentia suggeret, percurrerit.

At verò attentione opus est: verum, ut attendent, venerunt auditores, & in principijs aures atrectæ sunt: vel maxime, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque, & frivola sis dicturus, frustra *κατακοντὸ πάλιον*, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa, plus verbum comode, & *ὑψηλοῦς* dictum parat attentionis, quam longa proœmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius, sed & hic paucis pertexendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus, & subdiuisionibus confundere.

Quid

*Exordium
prolixum
fugienda
Virtus &
sapientia
animorum
ἀπὸ τοῦ
Viciniam
se inuenit
causam*

Quid igitur? Omnia (inquit) exordia sunt amputanda. Minime illud quidem, sed prudenter moderanda: eos tantum agito, qui in praeludijs, & prolegomenis amant tempus, & aures frustra consumere.

Aristot. Ethic. l. 3. c. 14.

Exordij prolium inuilibus nuntiantes quales sint π. π. α. χ. ο. ν. γ. ρ. α. τ. ο. υ. ε. ι. ο. τ. ρ. ο. υ. ε. ι. ν. τ. ο. υ. η. γ. α. γ. μ. α. τ. ι.

qualem in re. polite dixit Aristoteles. Idcirco ut tibicines, quos nusquam peius esse aiunt quam domi; amant extra rem, & foris canere: vel etiam ut ferui, & pueri mendaces ad interrogata directe non respondent, sed circuitus orationis quaerunt, suae sibi improbitatis conscij. Ita illi videntur & quiete caussa, ac bonitate destitui, qui sine ulla necessitate, inanes ambitus expoliunt.

Res vna exordij est maxime necessaria indicare finem, cuius gratia sit oratio, cetera plus habere videntur pompae, quam necessitatis.

Gorgia Leonini exordium concisum.

Quamobrem, non mihi reprehensione dignus videtur Gorgias Leoninus, qui de Eleorum laude dicturus ita exorsus est: Ηλις πόλις ευδοκίμων, Ελις βεατα ciuitas.

Circuitum maluisset Aristoteles, ut si quis dicat honore efficiendos bonos, & idcirco a se Aristidem laudari: Commendandas illustres ciuitates, & hanc ob rem Elidem commendari.

Num hoc tandem rotundius apud eruditas praesertim aures: Ηλις πόλις ευδοκίμων, Ελις βεατα ciuitas. Explet enim exordij necessitatem, quam praescribit Aristot. & indicat vno verbo quid velit, & quorsam suscepta sit oratio. Non dissimile videtur exordium D. Greg. Nazianzeni in laudem Athanasij:

Item Greg. Nazianz.

Αθανάσιον έχοντων άρεων ενταύτησω, Athanasium laudans, virtutem laudabo.

Num hoc tandem compositus, quam si dixisset, virtutem laudare oportet, ideò Athanasium laudo: aut quid simile.

De varijs exordiorum generibus.

CAPVT VII.

Ex oratione necessitatis Greg. Nazianz.

PRimum illud statuendum est, duo esse exordiorum genera. Vnum necessitatis, alterum ornatus, atque pompae. Quod necessitatis est, ut ait Aristoteles, indicat finem cuius gratia sit oratio. Et quidem est sine furo, & circuituione verborum, grauibus, & negotiosis orationibus familiare. Tale est illud Euryptolemi apud Xenophontem τὰ μὲν κατηγορησας άτιβην οὐδένε, τὰ δ' ύπαγαπολογησά-

Partim accusaturus huc ascendi, partim etiam defensurus. Quod est ornatus, & expositio inuentione, & expositio inuentorum esse solet, conuenitque orationibus in quibus, & eruditio expectatur, & delectatio.

Vlpianus in Olympio.

Secunda diuisio est Vlpiani in 1. Olympiaca, qui exordia diuidit in ea, quae initio orationis sicut ad viam praemunendam, & in ea quae in media plerumque concione solent inferri, ad renouandam attentionem, aut docilitatem.

Tertia est Licymnij Rhetoris, qui exordiorum in genere tres formas constituit, Eperisin, Apoplanesin, & Ramos.

Licymniae in arte. Exordij diuisio secundum Licymnium.

Quid Eperosis seu impressio in exordij.

PRima est impressio cuius verbi ambigua est significatio. Nam ἐπιπλῆτρία significat, ut notat magnum Etymologicum, cessationem à bello, ut in illo Homeri: πολέμῳ δὲ οὐ γίνασθῆναι, Secundo impressum, ut ὄρρα δ' τοῦ εἰς δὴς μὲν ἔδρατ' ὄρατ' ἔρατ' per ὄρατες ἔρατ' intelligit imperum hacta. Tertiò ἐρατῶν est recessus, ut ἐπαράσαν δ' οὐ ἴαται, idem interpretatur ὑπεχώρισαν recessurum. Planius tamen hic intelligendum videtur de impetu: ne si recessum, aut deflexionem accipias, confundatur cum ἀποπλανήσει. Est igitur ἐρατῶν exordium ex abrupto: quod videtur violenter impetere, quasi prima impressio exercitus. Tale est illud decantatum Ciceronis: Quousque tandem abutere Catilina patientia nostra?

Quid ἀποπλανήσε.

SECunda ἀποπλανήσε seu aberratio. Apud Iulium Rufinianum figura est, cum index a re contraria nobis aueritur. Hinc exordio nomen, quod errare, & exspariari videtur a proposito.

Est quidem illud insinuationi perquam simile, & nomine tenus tantum differre videtur. Nam per cuniculos subit animos auditorum, ut fieri solet in re parum honesta, & aneipiti, flexus, ac triandros innectit, mox praeparatis animis, praemunitis ut cogitationibus rem aperto Marte gerit. Exemplum habes inferius in Dione Prusaeo orat. 11. vbi cum ostenturus esset Troiam non fuisse à Graecis euerfam, contra omnium saeculorum, & gentium corroboratam opinionem, orationis initio aliud profus aperere vide-

videretur, cum dicit, homines egregè discere, & à doctis facillè in errorem induci, &c.

Quid Rami, siue Ramosum.

Tertia appellatur *Ὀψή*, Rami. Quid sint verò, nullus, quem sciam Rhetorū meminit. Ego si liceat conijcere, existimari *Ramos* appellari exordium, quod in varia subinde exordia, quasi in ramos funditur. Nam Vlpianus in orationibus Demosthenis, ad tria, aut quatuor plerumque notat exordia, quem numerum (inquit) non solent excedere oratores, nisi valde insaniant. Tale videretur exordium Ciceronis in oratione pro Muræna, in qua, ut causa erat grauissima, & varia ab aduersarijs conflata erant impedimenta, necesse fuit omnia amplo illo, & veluti ramofo exordio amoliri.

Quid ἐνδοσίμων.

Alia præterea exordiorum nomina citantur a Rhetoribus. *ἑνδοσίμων* meminit Aristoteles l. 3. c. 14. Quod specialius cadere videtur in demonstratiuum genus, ut sit proœmium exornatiuum, ducta metaphora à Citharœdis. Nam auspiciatus Rhythmi, vel melodix, & præscriptum, quod datur ab ipso chorodidascalo, cui accinere chorum oportebat, nominatur *ἐνδοσίμων*, ἀπὸ τῆς ἐνδοσίμου, quod gratuitò concederetur.

Quid carceres.

Affertur & βαλῆς, id est, carceres, pro prima parte exordij: sed hoc metaphoricum nomen est, omnibus initijs commune. Et Antiphon in oratione *περὶ ὁμονοίαι*, βαλῆδα τὴν ἀρχὴν dixit. Quid sit proprie, explicat Harpocration in voce βαλῆς ἢ γὰρ ὕπο τὴν ὑσπληγγα γινομένη, γραμμὴ, διὰ τὸ ἐπὶ ταύτης βεβηκέναι τοὺς δρομέας, βαλῆς καλεῖται. Linea ad carceres, in qua consistebant cursores. Transiit Lycophron ad exordia orationis per allegoriam.

Antiph. in orat. de concordia. Harpocr. in lexico 10. Rhet.

Lycobh. in Cassand.

Εγὼ δ' ἀκρὰν βαλῆδα κερὶνθ' σχάσας,
Ανεμι λοζῶν εἰς διέσδοξ' ἐταῶν,
Πρωτῶν ἀράζας νόσαν ὡς πλωτὸς δρομῶς.
Ego verò lineam extremam soluens à funiculo,
Aggrediar obliquorum cursu verborum,

Prima pulsauit repagula, ut alatur cursor.

Alia diuisio exordiorum.

Hermogenes lib. 1. de inuentionibus variorum proœmiorum meminit, quorum vñ dicitur *ἔξ ὑπολήψεως* ex opinione. Alterum *ἀπὸ χρόνου*, ex tempore. Tertium *ἐκ περιστάσεως* ex abundantia. Quartum *ἔξ ὑποδιαίρεσεως* ex subdiuisione.

Quid exordium ex opinione.

Proœmium ex opinione, sit cum pro statu rerum, & opinione hominum, exordimur. Ut si negotium lætum, & hilares habeamus auditores, ita incipiamus dicere: *Ὀρῶν ἢ ὑμῶς, ὡς ἀνδρες δικασαί, χαίροντας ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, & χάριν γενώσκοντες τῶν δεινῶν*. Video equidem vos (iudices) prospero rerum successu letari, Deoque gratias agere, atque habere immortales.

Si contra res tristis, & funesta, deiectos, atque dolore percussos ostendat auditores, sic (inquit) exordire. *Ἐπειδὴ καὶ ὑμῶς ὡς ἀνδρες δικασαί, τὸ τετολμημένον ἐνεκιν ὄρω καὶ ἀχθομένους, καὶ ληλωτημένους*. Quando vos video Iudices, ob ea, qua nuper patrata sunt, in magno dolore, iustitiaque versari, &c.

Tale illud est Ciceronis in quarta Catilinaria. Video P. C. in me omnium vestrum ora, atque oculos esse conuersos. Video, vos, non solum de vestro, ac reip. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos, &c. cat.

Ad hoc genus pertinent purgationes suspitionum, & præiudiciorum, à quibus sæpissimè exordia ducuntur: cum industrij sit Oratoris, antequam ad causam accedat, impedimenta omnia disturbare, & sinistram opinionum fibras, si que sunt, euellere, ut, tacta est de cælo Periclis statua. Hanc ob rem decernit quispiam, nomen illi Olympij, siue Cælestis, quo antea appellabatur, detrahendum. Sic (inquit) exorditur ad eleuandam suspitionem, qua ex æmulatione, & inuidia in Periclem le qui videretur.

Ὅσκι ἐχθρας ἐνεχε ὡς ἀνδρες ἀβλυαῖοι, τὸ πρὸς συσπίσιον περικλέα τὴν συμβεβηκὴν ταύτῃ ἐρεσησάμενοι, ἀλλ' εὐνοίας πλέον, δεδοικώς μὴ τι παρὰ τῶν δεινῶν ἀνθρακῶν πάθῃ. Non equidem ini-

Exordium ab opinione.

Pericles iustissimus.

Olympij nomen Periclis.

Exordia purgationis.

ini-

inimicitiarum causa (viri Athenienses) que mihi nullæ vnquam cum Petiele intercesserunt, sed ex benevolentia abundantia huius author sum consilij, ne quid illi, cum homo sit, Deorum ira contingat.

Est quoque *ἡ ἀπολογία* exordium, cum Iudicium in aduersarios utpote improbos ordium, & corroboratam omnium de eorum scelere suspicionem commemoramus.

Demost. in Midiam. Tale est illud Demosthenis, τὴν μὲν ἀσίλαον ὁ ἄνθρωπος δικασαί, ἔτι τὴν ἕσπερ, ἢ πρὸς ἀπαντας ἀϊχρηταί μεδίας, οὐδ' ἕνα οὐδ' ἑμὸν, οὐτε τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνοῶν οἶμαι. Quanta sit Midia, non modo petulantia (Iudices) & aduersus omne genus hominum contumelia, neminem, neque vestrum, neque aliorum ciuium ignorare arbitror.

Quid exordium ἀποχαρῆ.

Exordium ab occasione.

EXordium ἀποχαρῆ fit, cum ab insigni aliquo euentu, & commemorabili occasione, ansam arripit orator, ut illud, quod intendit, validius perficiat. Tale est exemplum. Citantur rei impietatis, qui intra pomerium contra religionem, ararunt, & sementem fecerunt. Nascitur sub manu illustris occasio, cum enim plurimum in colenda terra defudassent, nihil omnino frugum retulerunt, ab hoc euentu orator sic ducit exordium (Damnatos impietatis reos, vel Deorum immortalium sententiis ex eo satis (opinor) agnoscitis, quod cum in arando pomerio multum laboris cepissent, nihil inde frugum mesuerunt.)

Pomerium sacrum. Arare intra pomerium.

Item, qui de patria erant eiecti: in iuxta eius limites urbem condiderunt. Mox deflagante bello ciuili patria, in pristinam ciuitatem admissi, strenuam operam nauarunt, eamque afferuerunt in libertatem. Tunc de eorum reditu deliberatur. Sic exorditur orator: (Reuocandi ne sint in patriam, quos extrema huius urbis calamitas, ad nostram omnium salutem reduxit, nos opinione duntaxat, quærimus, ne ipsa vero iam consecimus.)

Quid exordium ex abundantia? contra incidentibus, acolutio, &c.

EXordium in περιουσίας ex abundantia fit, cum abundantia causa nonnulla nos omittere dicimus, ut

Phya mulier pro Minerua ornata, & insigni curru vesta Athenas ingreditur, Mineruam se dicitans, Pisistratumque, quem illi eiecerunt commendans. Quo facto populo adhuc rudis os subleuit, & tyrannum, a quo subornata fuerat, reduxit. Inde accusatur, ita incipit accusator.

Abundantis exemplum. Phya.

Possent equidem audacem mulierculam, ut in Mineruæ nomen, quam peculiari religione, hæc ciuitas semper coluit iniuriam, accessere impietatis. Sed omisso hoc sacrilegio, Deorumque, vltioni permisso, a quibus solis recte vindicari potest: quæ contra huius populi maiestatem admisit, commemorabo.

Exordium *ἡ ἀντιπίπτων* apud Apollonium Rhetorem, fit *ἡ ἀντιθέσις τῶν ἡμῶν τῶ ἀντιθέσις*, *ἡ ἀντιπύτων* cum per Antithesin res nostræ cum aduersariorum rebus, aut factis comparantur.

Exordium

Exordium *ἡ ἀκολούθησις* sumitur ex ante dictis, aut factis, quibus congrua dispositione subiungitur. Ad id accedit exordium ex hypothese, quod fit ex suppositione aliqua, quæ antea præcessit, in *ἡ ἀπὸ τῆς ὑποθέσεως* dicitur, quoties per *παρηγορίαν*, seu apertam, & generosam dicendi libertatem ducitur principium.

ἡ ἀκολούθησις, *ἡ ὑποθέσις*.

Quid exordium ex subdiuisione?

EXordium ex subdiuisione fit, cum non vnum duntaxat, sed multa inferuntur, quæ in suas partes distribuuntur. Idem plane videtur cum eo, quod superius ramos a Lycimnio appellatum demonstrauimus. Tale est illud exemplum: Deest or aliquis, & impurus, meretricibus, quas alebat, Musarum imposuit nomina. Accusatur non modo impunitatis, sed & impietatis hoc modo:

Subdiuisionis exemplum.

Si Mangonis impudicia communes sibi franos, & modum aliquem imposuisset, minus quidem dolendum foret: Nunc autem cum ad singularem nequitiam, etiam violata religio accesserit, duobus criminibus tenetur, quorum vnum est impudicia, alterum impietatis, &c.

Item Demades orator, querenti Philippo quales essent Athenæ, eas illi descripsit in mensa, inde citatur reus.

Καὶ διὰ τοῦ ἄλλου βίβιον, ὡ ἀνδρες Ἀθηναῖται, τὸν προσόντα Δημάδην, καὶ τὴν προσδοσίαν ἀξίον ἢ κολάσαι τι τοῦ, οὐχ ἢ τίς ἐστι καὶ διὰ τὰ τῶν αὐτῶ γεγονημένα, καὶ τὴν ἀσχίην μὲν ἐξήμια περιήφιτῃ πόλει.

Hb

Antea

Antea quidem (viri Athenienses) & propter vitæ flagitia, & ob crimen prodicionis, haud mediocri supplicio dignus erat hic Demades, nunc autem vel maxime, postquam recenti facinore damnum huic ciuitati, & dedecus sempiternum inuasis.

Hoc rursus exordium in tres formas diuidit Hermogenes, sed leui fundamento.

Sex exordiorum fontes.

Itaq; omnis tot Rhetorum commentis, & nominibus, puto exordia rectè ad sex capita posse reduci.

Exordium ab adiumentis. Primum locum obtinent ea, quæ sumuntur ab adiumentis, quorum seges vberissima est, & multiplex, quot genera personarum, conditionum, locorum, temporum, causarum, modorum, in quibus infinita est varietas, tot nascuntur exordia.

Exordium ab expositione rei, seu consilij, quod suscipit orator, idque sine fuce, & calamistris. Vt causa, hæc agitur contra sacrilegum, &c. Elis beata ciuitas à me commendatur.

Exordium ex visceribus rei quid. Tertium ea, quæ à visceribus rei, hoc est, internis principijs sumuntur, vt cum, quis vituperandum Philippum sibi proponens, orditur ab hoc communi theoremate. Necessariam esse virtutis laudem, & vitij vituperium, quod ex vitroque ciuitati non mediocris creetur utilitas.

Tale exordium Aphtonij Sophistæ.

Ὅτι τὴν ἀρετὴν ἰπαιῶν χάρις, οὐτὶ τὴν κακίαν ἰψῶ φύς προσκίκα καταμύαν, ὅτι ἔ, διὰ ἀμφοτέρων ἰκαταλίπεται κίρσθ. ἰπαιμίνων μιν ἀγαθῶν καὶ σομίνων δὲ πονηρῶν.

Exordia ab exemplis. Quartum, quæ sumuntur ab exemplis, parabolis, iconibus, fabulis, procerbijs, apophtegmatibus, &c. quæ plus habent pompe, & circutionis: nos inferius exempla asseremus.

Exordium ab inuocatione. Quintum, quæ ab inuocatione; quale est exordium orationis de corona apud Demosthenem, & Cicetonis, pro Mutæna.

Exordium ex abrupto. Sextum denique, quæ ducuntur ex abrupto; quæ vt magis calida sunt & incensa, peculiaremque habent modum, ita peculiarem merentur locum. Ad hæc capita omnia, vel saltem præcipua, reduci posse existimo. Sed de istis posthac fusius in exemplis.

De modo exordij.

An debeat esse argumentosum, & floridum.

C. A. P. V. T. VIII.

OMnem ab exordio probationem remoueri nonnulli Rhetores volunt. Alioqui quomodo (inquiunt) à confirmatione discernetur exordium, si præter rationem suam argumentari, & probare nitatur. Deinde cum ad probationem mentes auditorum comparate debeat, ipsum omni argumentatione carere oportet. Sed tamen constat multa, eaq; industriorum oratorum exordia, iacta quædam habere probationum fundamenta, & sparsa veluti rationum vestigia, quæ deinceps similitatis manant incrementis. Quamobrem in hac questione, & exordia, & argumentationis, vt petimagna sunt, atque illustri varietate, longè distinguenda esse videntur. Si exordia sunt ducta à circumstantijs rerum, iisque ad causam non adeo pertinentibus, sed tantum ornatus, & excursionis gratia, ea aut plurimum proemia nihil continent argumentosum. Si vero testij generis sint exordia, quæ à rerum visceribus, & internis veluti principijs ducuntur, recipiunt argumenta non quidem omnia, sed ea maxime, quæ sunt à genere, ita enim grauius, & liquidius influunt. Sic dicturus contra adulteram exorditur à feditate adulterij, & laude castitatis, quo fit vt simul præparet animos, simul etiam causam fulciet, & ad orationem commodius delabatur. Hoc opinor voluit Quintilianus cum præcepit, ne exordium sit argumentosum nimis, vt confirmatio. Nec prorsus sine argumentationibus vt est narratio.

Quo charactere attinet, simplici cultu exordia esse debere contendunt: & id quidem rectè, si præsertim generis iudicialis, aut scribenda etiam deliberatiui ratio habeatur, in quibus nimis compta, pro suspectis solent esse exordia. Quis enim ineptum non putet, si cum totum orationis genus sobrium, & graue esse debeat, initium fuce, & pigmentis sit delibatum. Neq; tamen esse oportet nimis grandis, & auste.

De exordiorum communibus præceptis.

CAPVT IX.

CVrare igitur oportet in grandi præsertim oratione aditus honestos, vt in Basilicis præclara vestibula: sed tamen est in ijs plerumque elaborandis difficultas, vt expeditius sit orationis exitum inuenire, quam principium. Ego missam faciens syluescentium præceptorum congeriem, primum explicare pauca, & necessaria de exordio subijcio, mox nostro more χαρακτήρων exempla præceptorum rationibus subiungo.

In exordio considero nomen, definitionem, diuisionem, partes, vitia, virtutes, & tractationem.

Exordium dictum est metaphora ducta à Textoribus, Procemium à Citharædis, vt testatur Magnus Aurelius Cassiodorus in compendio Rhetoricæ. οἶμα (inquit) cantus est, & Citharædi pauca illa, quæ antequam legitimum certamen inchoent, emerendi gratia canunt, procemium nominarunt. Oratores quoque ea, quæ prius ordiuntur orationis causa, ad conciliandos sibi iudicum animos præloquantur, procemij appellatione signarunt.

Exordium (inquit Cicero) est principium orationis, per quod animus auditoris, vel iudicis constituitur, vel apparatus ad audiendum.

Eius duo facit genera, procemium, & Ephodon siue insinuationem.

Procemium est apertum principium.

Ephodos est subdolum initium, occultius inrepens in animos iudicis (inquit Fortunatianus) Sed de hac exordiorum diuisione plenius antea dictum est.

Partes exordij nonnulli quatuor asserunt, quamquam istud vbique non obseruetur. Notatur tamen plerumque Expositio, Ratio, Redditio, & Comprobatio. Expositio est oratio rem indicans, vt neminem vestrum latet (Quirites) quanta mala Carthaginienses propter vestigalium magnitudinem patiantur. Ratio est causa quæ redditur expositionis, vt, Neque enim res ita parua est, vt latere possit. Redditio est breuis assumptio, seu complexio eius, quod expositio, & ratione conficitur. Vos autem decet Quirites pro gloria, & laude vestri nominis tributa miseris diminue.

Hh 2 Com-

Exordia
& aditus
honesti.
Apjmus
Rhetor
Græcus
multas
habet ma-
xime de
exordij
iudiciali-
bus præ-
ceptorum
minutias,
quas vi-
dere licet
Rhetor.
Græc. p.
682.
Exordij
nomen, &
definitio.
Cassiodo-
rus in Rho-
toricæ cõ-
pendio.

Quint. l. 4

Exordium
ceteris
partibus
esse in-
suendum.

Exordiorum
locos com-
munes ha-
bebant
antiqui
Oratores.

Cicero
habuit
volumen
exordiorum.

Exordia
adsciticia.

& austera, sed quod eruditè notat Halicarnasæus in libro τὰ ἐν ἀρχῇ τῶν λόγων δευτέρως plus habere suauitatis, quam maiestatis, ne nimia gravitate, quos conciliatos esse volumus, auocent auditores. At verò in orationibus exortatiuis, quæ non ad suasionem, sed delectationem instituuntur, longè alia ratio, & vehementer errant, qui hæc genera vna ratione præcepti complectuntur. Oportet enim hæc procemia compta esse, florida, veneribus, & gratijs pullulantiæ, quamquam nolim esse ali-quid, aut translatum audacius, aut ab obsoleta vetustate, aut poetica licentia sumptum. Nondum enim recepti sumus, & custodit nos re-cens audientium intentio: magis conciliatis animis, & iam calentibus hæc libertas, si modo vnquam toleranda est, feretur alacrius.

Præterea ceteris orationis partibus vniti exordia, adaptatiq; operæpretium est, ne à toto corpore disiuncta, intrusa potius, quam propria esse deprehendantur. Hanc artem tamen plerique veteres tenuerunt, vt locos sibi exordiorum communes facerent, quibus pro occasione vterentur, quamquam ea opinor magna dexteritate reliquo corpori insuebant, vt nihil violentum cerneatur. Hoc sibi excidisse testatur M. Tullius, qui libro, quem de gloria confcripsit, procemium vnum ex suis Academicis inseruit. Sic autem ille ad Attic. libri. 16. c. 5.

De gloria librum ad te misi, & in eo procemium, id est, quod in academico tertio. Idem venit ob eam rem, quod habeo volumen procemiorum, ex eo eligere soleo cum aliquod obijciendum institui. Itaque iam in Tusculano, qui non meminisse me abulum isto procemio, conieci idem in eum librum, quem tibi misi. Cum autem in naui legerem academicos, agnouit erratum meum. Itaque statim nouum procemium exaravi, & tibi misi, tu illud desecabis, & hoc agglutinabis.

Hoc qui faciunt pueri, sine iudicio ex alijs authoribus exordia, malè suis tyrocinis aptantes persæpè corpori equino, humanum caput coguntur adtexere. Iam ad præcepta magis familiaria, & exempla deuencia-
IAMS.

(*) (*)

Comprobatio est redditionis causa, ne coeantur tantam calamitatem experiri, ut & filios, quos genuerunt in perpetuam vendant seruitutem.

Vitia.

Vitia exordij sunt, vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra præcepta, Vulgare, quod in communes causas accommodatur, vt Delphicus gladius. Commune quod non minus in hanc, quam in contrariam causam potest accommodari.

Longum quod pluribus verbis, & sententijs vitra, quam satis est producitur.

Separatum quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum orationi annexum.

Translatum quod aliud conficit, quam genus causæ postulat, vt si docilem faciat auditorem, cum beneuolum causa desideret.

Contra præcepta quod eum, qui audit, neque attentum, neque docilem, neque beneuolum efficit.

Virtutes.

Virtutes sunt in quantitate, & qualitate.

Quantitas in eo est, vt orator iustam habeat exordij magnitudinem, & viriliter se expedit.

Qualitas vt de re sit, & pro re, & ab extremo principio ad narrationem descensus subtiliter fiat.

Exordij finis.

Tractatur exordium ad conciliandam beneuolentiam, attentionem, docilitatem. Quamquam vt monui ineptum est existimare, his partibus singulis deberi semper in exordij locum.

Beneuolentia petitur à personis, rebus, ab adiunctis personarum, & rerum: In persona oratoris spectatur modestia, officium, necessitas, publica utilitas, æquitas, & id maxime in iudicijs. In persona clientis, nobilitas, innocentia, virtus, eruditio, promerita in temp. In aduersarijs odium, crudelitas, perfidia, malitia, diffidentia, autoritas, infesta libido, intemperantia, amentia, furor, barbaries, petulantia, consilia, pactioes, diuitiæ, auspicia, clientelæ, facultates, affinitates, eloquentia. Sed hæc ad genus iudiciale attinent; In rebus spectatur locus, tempus, opinio, fama, expectatio vulgi, dubitatio, sollicitudo, admiratio, vorum, innuocatio diuorum, abominatio, historia, exemplum inopinatum.

Attentionis concia.

Attentionis partes sunt, res magnæ, nouæ, præclaræ, incredibiles, inuistatæ, terribiles, hu-

manæ, illustres, obscuræ, difficiles, fructuosæ, liandantia, iucundæ, auditoribus viles.

Docilitatis partes sunt distributionis breuitas: In tractatione vt plurimum omnia debent esse mediocria, & modesta, sententiæ, Roscio vox, vultus, compositio. A structura aberit, Amerino verbum omne insolens, audacius translaturum, 9.10. vetustum, poeticum, luxu diffluens. Nisi forte, quis in ijs declamatoribus, qui artem de industria profitentur, aliam rationem esse putet.

At verò, quoniam ea sæpius nobis occurrunt argumenta, vbi nihil à loco, aut tempore, aut personis desumendum est, vnde nimis vulgaris, plerumque sunt exordia, vnam rationem exordiorum breuem, & minime communiem paucis trado. A re ipsa exordiendum, 2. Anton. quod vt commodius fiat, spectanda est quæstio ad licendum proposita. Atque vt ea particularis est, gradum facere oportet ad generalem, & ab eadem exordiri, hoc est incipere oportet à propositione generali, quæ ducta ex intimis ipsius quæstionis visceribus, instar sit fundamenti: In hoc nihil puerile, nihil affectatum, & ita quidem exordium est, vt ferme extra exordium sit, nam dum se insinuat, iam probat. Ita tamen, vt quod vult Quintilianus, neque nimis argumentosum sit, neque proferens argumentatione careat, hoc non modò Chrijs, sed ipsis iudicialibus causis accommodatum est. V. G. Agitur hæc quæstio an legitima parentibus debita postponi debeat legatis in pias causas factis. Tale erit pro causa religiosa exordium.

Magna est apud probos, pioque omnes piam causæ commendatio, magnum imminuta charitatis, & frigiditatis Christiiani amoris argumentum, quoties legatorum in Ecclesiam, & pauperes fauor, vlla ciuilibus officij consideratione superatur. Et hoc iacto fundamento orator descendat ad causam. Ab antiquorum etiam dictis, vel factis, similibus, vel dissimilibus in hoc genere incipi nihil verat. Contra.

Pro patre tale sit initium.

Natura quæ communis est omnium parens, non modo mutuis beneuolentiæ officijs homines inter se conciliat, sed & epilogos affectus, & amicitia iura, plerumque ex propinquitatis gradu, & agnationis vinculo immitit, atque instillat.

Aliud est in hoc genere apud eundem exemplum. Hæreses postulant viduam impudicam ipso luctus anno, dotalitio priuari. Exordium,

Dion. Prusæus in olympico.

dium, fit à communi pudicitie laude. Castitatis, & pudicitie cultus, vnica res est, & vera foeminarum commendatio, & insigne mulieris laudis monumentum.

Alterum est. Cum ab ipsa hypothesi gradimur ad thesin, & rem initio dicendi proponimus, vel potius primis lineamentis adumbramus, sine tamen vlla insinuatione. Tale mihi Areopagitarum patronorum exordium simplex, & concisum fuisse videtur. Vt, viduam hæredes mariti arguunt, & adulteram, & cædis mariti participem fuisse. Sic, caussa hæc agitur aduersus mulierem, & adulteram, & cæde mariti insignem. Titia non modò constante matrimonio, thori genialis calcato scedere turpiter se prostituit, sed & intra annum iustus libidine peccauit in cineres mariti. Deinde crimen communiter exaggeratur.

Hæc igitur exordia maximè propria, cætera tamen, quæ ab alijs adiunctis ducuntur, vt personarum, & locorum non sunt contemnenda, si modo communia rarè quibusdam ornamentis illustrentur, quod quo pacto fieri possit, hic subijcio, cum aliqua exemplorum varietate.

De exordijs in demonstratiuo genere, ab historijs, fabulis, & exemplis.

C A P V T X.

Demonstratiuum genus, vt natum est ad pompam, exordiorum flore, præter cætera vestiri, atque ornari solet.

Sumuntur autem ab adiunctis personarum, rerum, locorum, temporum, & ea satis crebra sunt, quæ per insignem aliquam historiam fiunt, cui statim propria redditio accommodatur, quod si bellissimè fiat, specimen habet eruditionis, & ingenij: Contra si tortum, si intrusum, si nimis affectatum, inueniuntur stylum sapit.

Exempla nonnulla suggeram, quæ passim vsurpari video, quanquam hanc exordiendationem, haud vbique probauerim.

Adiuncta persona Oratoris.

Si se tenuem in dicendo profiteri velit, & concursum auditorum habeat, qui eum circumstant, ament, suspiciant, exordiat à similitudine nocturæ, vt est apud Dionem Prusæum in olympico.

Αλλ' ἤ τί λεγόμενον, ἔσ' ἀνδρες, ἐγὼ καὶ παρ' ὑμῖν, καὶ παρ' ἑτέροις κείσοι, πτόνον, αὐτὸ τὸ τὸ γλαυκὸς ἀτ. ποτὶ παραδοξὸν πᾶσι θεοῖς ἐκείνην γὰρ οὐδὲν ἔφατ' ἑτέρα αὐτῶν, οὐδ' ἀνὸς βέλτερον. τὸ ἔδοξα δὲ ἀλλὰ τοιαύτην ὁμοίαν ἰσχυρῶς, ὅταν δὴ ἴσως φθὲ γ' ἔγχα λυφρόν, καὶ αὐδαμῶς ἠδὲ, περιπαύσει τὰ ἀλλὰ ὄρεα ὄραν δὲ ἴδη μόνον τὰ μὲν, καὶ ἰσχυρῶς ἐγγὺς τὰ δὲ πάλιν, περιπαύμενα, ἕως μέρ' ἐμοὶ δοκῶ, κατατρονῶτα τῆς φαυλότητι καὶ τῆς ἀδυνείας. οἱ δὲ ἀνθρώποι φασί, ὅτι δαυμάζει τὴν γλαυκὴν τὰ ὄρεα. πᾶς δὲ οἱ τῶν τῶν μάλ' ὄραντα δαυμάζει, καλὸ μούτω καὶ πικίλον. ἐπεὶ δὲ αὐτὸν καταμερόμυλον καὶ ὄπιδ' ἐκινούσιν αὐτὸ καλλῶς τῶν πικίλων, ὅταν ἀθεύνηται πρὸς τὴν δὴ λείαν. νακλάει τὴν οὐρανὸν, καὶ περιδείξας αὐτῶν πανταχῶς ὡσπερ εὐσπῆδες ἐξ ὄρου, ἢ ἐν γῆσιν ἢ ἐν ἀέθροις οὐρανὸν πικίλον ἔσσοις, &c. quæ sic παραφρασεως expono.

Mi verò (Audit humaniss) absurdum illud, & incredibile, quod de noctua narratur, & hic apud vos, & apud alios complures accidisse video. Illa enim quum cæteris volucribus sit, neque sapientior, neque formosior, sed talis qualem nos sæpe vidimus, quando forte vocem fundit mœstam, prorsusque insubucem, circumstant alie aues, imò simul, atque eam conspexerunt, partim propè assident, partim in orbem circumuolant. Quid verò Iunoniam auem pulchellum illum pauonem; qui gemmat floribus, nitet purpura, micat auro, stellis radiat, qui dum se infringit, rotat, delicias agit, & conchata caudæ volumina explicat, magnificentissimum theatrum, aut cælum ipsum micantibus stellis vndiq; vermiculatum, spectatorum oculis subijcit; non ita admirantur, non fractos Iulcinia modulos, non moribundioloris voces, ipsa suauitate dulciores, tanto pe-re suspiciunt. Sic vos quoque cum tota mœna habeatis spectacula, tot acroamata, tot Rhetores, tot Poetas, vos tamen me, cum erudissimis hominibus minimè comparandum.

Pauo theatrum sibi spectabile & cælum in cauda constituit.

Redditio.

circunstatis, & summa beneuolentia complectimini.

Ab adiunctis, item Oratoris.

SI parvus corpore, & primo aspectu vilis, præter expectationem aliquid sublimius aggredi videatur. Ita poterit exordiri à venusta historia Luciani, quam stylo oratorio sic reddo.

Lucianus de saltatione. Exordium ab historia de saltate Hectorem.

Antiochiam locum nobilem, celebrem quodam urbem, & copiosam audivistis, ac quid de Antiochenis sim narraturus, nemo vestrum fortasse cognovit. Fuerunt illi non solum vernula urbanitatis, sed & saltationum ut scenica urbs ferebat, quam studiosissimi, tum in iudicando ita acres, ut exilia quæque ad censuram reuocarent suam. Illic histrio sane non inuenustus, sed ut bellissimis ingenijs, amplam istam corporis speciem, plerunque natura denegavit, corpore erat perpusillo. Hic cum in scenam prodijisset Hectorem saltaturus, omnium exclamatio audita est: *Hectorem expellabamus, Asryanactem videmus*, quod ridiculum si quis in me non magna expectationis homulum, festiuius hodie torqueret, ferrem natura vicem, neque hominis urbanitati succenserem, sed tamen oratum vellem, ne quid ante datam saltationem diceret.

Si alteri succedat Oratori, cuius commendare velit virtutem.

Philostratus in Scopeliano. Exordium successoris in laudem antecessoris.

Polemonem illum ferunt cum ei singulari omnium consensu honorifice legationis munus obtigisset. In qua ut cætera erant egregia, tum illud non postremum, quod Scopeliano viro sapientissimo, celeberrimoque imprimis oratori succederet, antequam se accingeret ad iter conceptis verbis orasse, ut Scopeliani Suada sibi adesset, deinde generosum senem suauiter ut solebat complexum, dixisse verbum Homericum.

Δὲ δὲ μοι ἄμολοι, ἄσδ' αὐτὸν χεῖρα δαρηχθῆναι

Photius in epistola ad Ioannem. Exordium à Cicada Eumomij & Eumomij cicada. Cicada Eumomij.

Quod mihi hodierno die (Audit.) video versusurpandum. In simili genere est Eumomij Patrium cada. Ferunt in Eumomij Cytharcedi lyra Cicadam olim confedisse, & quacunq; poterat vocula cæterarum fidium delicatissimos concentus prosequutam. Simili profecto ratione cum tot tibi egregij Poetæ blandissimos ci-tharæ neruos impellentes encomia recinerint. Ego licet tenuis, amoris tamen, & studij plenus accedo, & eorum ego voces conlector, &c.

Adiuncta rerum in re graui, & magnifica, ut Exordium in laude maximi viri.

Lucium Acemilium ferunt cum beatam plam illam Elei Iouis imaginem vidisset, diu attento similem hæsisse, tandemque in eas voces ab Acemij erupisse, Papæ solus Phidie Iupiter-Homerici dicto. Iouis maiestatem complexus est. Ego verò Polybius, minimè dubitem, hoc ipsum de Scipione verè & Suidas, rursus asfirmare: Solus quippe potuit tantam, Iupiter tamq; illustrem diuinarum virtutum effigiem mortaliu oculis aspiciendam in mortali corpore proponere. Nullus vero est adeo disertus, qui eius dignitatem, laudes, & decora, satis ornate complecti possit. Quid igitur? Ego ne rudis declamator, &c.

Item,

Marathoniam pugnam (auditores) summa armorum dimicatione à Græcis, barbarisque à Marapugnatam sapius audivistis, at nec mediocri theonia ingenij contentione scriptam accipite. Sunt pugna enim ex tota Græcia, quæ politicissimis semper ingenijs floruit, trecenti homines delecti, qui quod fortissimi bellatores gladio fecissent, iidem stylo consequerentur. Utinam illi in æuum nostrum redirent, gloriosorem aliquanto campum in hodierno argumento inuenirent.

In laude cuiusdam virtutis, & exhortationibus.

Campasphem egregia imprimis corporis venustate formam Alexander ille magnus sine habebat in delicijs, quam dum Apellis opera pingi curat, ut erat pictor homo mollioris ingenij, neque nimis austerus ad amores, ex puellæ oculis, quos propius intueretur, ignem deriuat in pectus, & sui operis amat exemplar. Neque ego, audit ita ferus ero, & ferentis, qui dum egregiam virginem, castitatem, nominat dico, mea orationis coloribus exprimo, eius amoris facibus incendi me, & vos pariter non facile pariar.

Ab inauribus Atheniensium.

Diuina illa verè, & Phœbi tripode digna vox, qua olim Athenienses oraculum mouisse narrat Atticæ tacundie facile princeps Dion. Dion Chrysostom. Cum enim sedulo quaerentis vinceret ciuitatem, ferent nomen respondisse beatam fore temp. si liberorum auribus, expressum quod omnium pretiosissimum est appendebant auro, & gemmis onerabant, hoc rati in omnium rerum natura esse præstantissimum, &c.

& ita Phrygum, Lydorum, Arabum effeminatos pusiones, non Athenienses facere videbantur. Ego verò, &c.

Tibicinis iudicium. Tibicen valde sapiens (audit.) discipulos auditum mittebat ineptissimos quosq; tibicines, vt ex eis quo pacto canendum non esset intelligerent, redeuntes deinde omnes perfectę artis numeros edocebat, vt quomodo canendum esset ediscerent. Et nos ex quotidianis aliorum vitijs satis, superque quid minime faciendum esset vidimus, nunc autem si placet, quid ad felicitatem obtinendam, quam se cupere omnes dicunt, paucos scimus quærere, maximè expedit contemplantur.

Loci dignitas.

Babyloni. Quantum terroris ad dicendum accedentibus afferret Babylonicum illud *discoferium* ex saphirinis lapidibus conflatum, in quo mirum dictu, inter cęrulei coloris nubes illicibus aureis interstinctas prominētes ex lacunari Deorum effigies pendeabant, norunt sapientissimi oratores, qui illo in loco dixerunt. Mihi verò, & huius loci religio, & vester omnium confectus tantum affert timoris, quantum ad oratoris bene nauı debilitandam industriam sufficiat.

Loci vilitas, sine molestia.

Scopeliani. Scopelianus (auditores) cum rogaretur à Clazomenijs, vt in eorum vrbe declamaret, non canit, inquit, Philomela in cauea. Et hoc à me ita dictum velim, non quod hunc locum contemnā, est enim honestus & celeberr, sed quod me dum impensus vos diligo, tot inuidorum vexationes exercent, vt ingenium incertioribus, quasi piscis retibus implicatum agrę se se possit expedire.

In laude funebri.

Dian. Pri. Mihi verò quid dicam (auditores) in mentem non venit, ita me repentini mali turbo percussit, & stupore sensus confudit. Desideratis verba, at nihil præter lachrymas habeo, & suspiria. Est certè iniqua consuetudo, quam in istis laudationibus obsequamur, dicere iubemus eos, quibus flere magis conueniret, & eloquentiam requirimus, vbi quantum viget dolor, tantum extabescit ingenium.

Vellem Dij fecissent immortales (P. C.)

Qu. Phil. 9 vt viuo potius Seruio Sulpitio gratias ageremus, quam mortuo honores quæreremus.

Mortuos quidem istos flere facile est, at laudare difficillimum, qui enim à natura indrum viuendi desiderium aspersionati sint, & occumbere honestè, quam afflictam Gręciæ fortunam cernere maluerunt, an non eam suę virtutis memoriam reliquere, quam nulla complecti possit oratio.

In inuestiua. In vituperio iniquissimi hominis.

Rediret vtinam in hanc vitam Parthasius, qui Demon illum Atheniensem, tam ingenioso olim argumento, tam subtili artificio depinxit, variū, iracundum, iniustum, inconstantem, feroce, amantem, furiosum, & si quis alius color est, quo immane portentum exprimi possit, inueniret in hoc homine satis argumenti ad similem tabulam. Ita enim sceleratus est, vt dubitem an ipse ex vitijs totus, an ex eo vitia nata sint, atque profecta.

Breuem historiam refert Pausanias (auditores), breuem sed argutam, quam & me narrare vt spero iuabit, & vos audiuisset nunquam pœnitebit. Aranea, inquit, apud Boetios, dum ipsi innocentia simul atque otio florent, ad legiseræ Cereis templum, telas nūeo candore amabiles texerant; postquam verò deprauati ipsi, & bello ardere cœperunt, textrices stamina non vt antea candida, sed atrı coloris nube infuscata eodem in loco fixerunt. Et hoc mihi liceat apud vos profiteri (audit humaniss.) Ego huius laudator fui, atque amicus, quando ipse virtutis, pacis & concordie fuit. Nunc autem postquam scelere, & maleficio inquinatus detestabili in omnes bonos odio flagrare cœpit, mutata ratio est, ad huius legiseræ Themidis templum, nigram & dentatam afferro orationem, vt ipse niger est, & dentatus, si tamen carbonem inueniam, qui eius fuliginem exprimere possit.

Demosth. in laudatione suę mori.

Demus. Zensidius. & Zens. Demus. Plin. l. 35. c. 10.

Pausan. in Boeotia. Aranea. Thebanorum.

De deliberatiuo.

C A P V T X I.

IN deliberatiuo exordia graui esse oportet, nec tamen curiosius elaborata, nihil velat ab exemplo aliquando incipere, vt si quis rem honestam, & vtilem proponat apud generosos auditores. Ita poterit exordiri. Timotheum quondam illum Tibicinem ferunt, cum primum Alexandro Regi artis suę specimen exhiberet, cecidisse iuxta illius mores.

Exordia in deliberatiuo. Timoth. Tibicen. Alexandri generosi mores.

Dion. ora. mores admodum peritè, atque muscè, non
i. de regno mollem, neque remissam cautionem, quæ ad
ex editio- ignauiam desidiamque duceret, scè ipsum o-
ne eruditi pinor rectum, qui Mineruæ appellatur nomini.
Morelli. Et Alexandrum quidem confestim exiuisse ad

arma, tanquam diuino numine incitatū. Quod
 profecto effecit, non ad eò muscæ vis, vt Re-
 gis animus acer, atque iracundus. Quoniam
 Sa: danapalum nunquam certè è cubiculo à
 mulieribus, suscitasset non solum Timotheus,
 aut alius quispiam ex junioribus, sed neque
 Marfyas ipse, aut Olympus, quin etiam mihi
 videtur, quod ne Minerua quidem (si fas est
 dicere) eundem *nomum* percurrente, ille vn-
 quam arma correpturus erat, sed longè prius
 surrecturus ad saltandum, aut fugiendum vs-
 que ad eò miserè affectus erat ob potestatem,
 deliciasque. Vtinam hodierno die sic vestros
 concitarem animos, &c.

Alias ab attentione, & promissione magno-
 rum commodorum, vbi præsertim ad popu-
 lum agitur, vt Olynthiaca prima.

Adiunctum rei.

Demosth. Ego verò sic mihi persuadeo vos magnæ o-
Olynth. i. pulentia loco hanc orationem meam numera-
 tuos.

Alias à precatone, & molli obiurgatione
 eorum, qui nimis frigidè deliberant.

Idem. Maxime vellem, Athenienses, vt qua in o-
 mnes estis humanitate, eandem erga vos ipsi
 adhiberetis. Nunc autem maior est dexteritas
 in aliorum malis corrigendis, quam in ijs, quæ
 ad vos attinent prouidendis.

Alias à reprehensione eorum, qui fictam de-
 liberationem instituunt, & adhibent sibi con-
 siliarios, quos minimè sequi cupiunt.

Si scitis, Athenienses, quid de rebus ipsis
 factu sit optimum, non modo superuacaneum
 est, sed improbum eas ad deliberandum pro-
 ponere, nam si, quæ ipsi antequam sententias
 rogaueritis, tanquam optima, & vestris com-
 modis maximè consentanea amplectimini;
 Quorsum iisdem audiendis frustra obrundi at-
 tinet, sin autem ista consideratis, quasi ex ijs,
 quæ dicentur statuendum sit: Non opinor æ-
 quum est, si qui velint eis non facere dicendi
 potestatem.

In genere *ωραδοξω* suadendo, scilicet, aut
 dissuadendo, quod incredibile videatur.

Dion. Pru- Noui equidem propemodum, quod om-
sans ora. ii nes homines docere difficile sit, in errorem
ex Graco. autem inducere facile, & discunt quidem, si

modo discunt à paucis, & iisdem apprimè e-
 ruditis, in errorem autem inducuntur ocys
 à multis, ijsque imperitis, & non tantum ab
 alijs, verum ipsi à semetipsis. Veritas enim a-
 mara est stultis, & iniucunda; mendacium au-
 tem dulce, & blandum, quemadmodum o-
 pinor ijs, quibus dolent oculi, lumen videre
 molestum est: tenebræ autem, absque tristi-
 tia sunt, & suaves, quod videre non sinant.
 Aut quomodo ita sepe inualissent menda-
 cia, quum veritas esset præsto, nisi per volu-
 ptatem vicissent: quum autem difficile sit (vt
 dixi) docere, longè tamen difficilius est dedoce-
 re, præsertim eos, qui longo tempore mendacia
 audiuerunt, neque ipsi soli in errorem indu-
 cti sunt, sed & patres eorum, & aui, & omnes
 ferè maiores. Non enim facile est horum con-
 uellere opinionem, etiam si quis manifestè
 conuincat. Quemadmodum & ijs, qui sup-
 positos pueros alunt, difficile est tamen exi-
 mēre opinionem, etiam si quis vera dicat, quæ
 quidem initio si quis dixisset nunquam eos
 suscepissent. Porro hoc ita validum est, vt
 multi mala potius sibi vendicent, & constiteant
 aduersum sese, si prius sint persuasi, quam
 bona post longum tempus audientes. Proinde
 neque vos (viri llienses) mirabor si fide di-
 gniorē putaueritis Homerum, qui pessima
 aduersum vos mendacia finxit, quam me vera
 dicentem.

In exhortatione ad virtutem contra curio-
 sos.

Multi quidem homines de quæstionibus
 controuersis, in quibus eruditorum homi-
 num triumphare solet industria, & disputare
 audent, & audire, de ijs verò, quæ constant
 hominum opinione rata sunt, & fixa, super-
 uacaneum esse quicquam docere existimant.
 Ego sanè si viderem vos in ijs, quæ recta esse
 censemus, permāere, nisi hque facere, quod
 rationi confirmate aduersetur, neque ipse pu-
 tasset necessarium esse loqui de rebus per-
 spicuis. Queniam autem ad eò vos video pertur-
 bari, quantum ab eo, quod non ratiocinatio-
 nibus de his obtemperatis, neque sequimini
 eas, quas ipsi habetis opiniones: magnum
 me arbitror vilitatem allaturum, si eas con-
 tinuo vobis in animum reuocem, sermone-
 que adhorter, vt obediat, factoque confer-
 uetis officium. Quemadmodum enim opinor,
 & medicos, & naucleros videmus sepe eadem
 præcipere, non eò, quod non primum au-
 dierint,

dierint, quibus præcipiunt, sed quod eos negligere, animumque non attendere videant: Ita & in vita vile est sæpe iisdem de rebus dicere, quod multi quidem sciunt quid conueniat, sed non faciunt. Non enim finis est ærotantibus scire, quid sibi proffit, sed eo (opinor) uti, hoc enim illis sanitatem præstat: neq; alijs discere fructuosa, & perniciofa ad vitam, sed non aberrare in horum electione. Sicuti enim videre licet, quod qui ex oculis laborant, sciant quidem se sentire molestiam, si manus oculis admovent, non velint tamen abstinere: simili modo, & in alijs accidit negotijs, ut multi quidem, & clarè sciunt, quod non proffit quid facere, incidunt tamen in illud. Quis enim nescit incontinentiam magnum esse malum? sed tamen quam plurimos inuenias incontinentes: Et, per Iouem, segnitatem omnes sciunt, non solum non posse acquirere vitæ necessaria, verum etiam acquisita disperdere: tamen reuera plures inuenire est legnes, quam qui aliquid operis facere vident.

Item in exhortatione ad ridiculos, & voluptuarios aptissimum exordium.

Idem ad Alexand. orat. 32.

Nunquid tandem velletis, o viri, paulisper seria agere, & attendere? quando quidem ludendo ætatem transigitis nulli rei animum seria aduertentes? Iudi sane, & voluptatis, & risus (ut dicam quod res est) nunquam vlla vobis est inopia: nam & ipsi ridiculi estis & faceti, & multos horum habetis ministros: rerum autem seriarum magna vos video laborare penuria. Quaquam sunt, qui vos laudent, tanquam sapientes, & acutos, quod tot hominum millia pariter, & quæ oportet cogitatis, citoque proloquamini quicquid cogitaueritis. Ego verò magis vos laudarem, si tardè proloqueremini, & modeste taceretis, recteque cogitaretis, quod & nunc facietis, quo ad illam laudem acquiratis, aliam maiorem, nouamque, & honestiorem, quod cum tot sitis numero, sermonibus tamen habitis vullibus omnes tenueritis silentium, & ad hoc ostenderitis, quod non solum idonei sitis cogitata proloqui, sed etiam audita intellegere, choreæ hæc quidem laus est, simul loqui posse, imo ne choreæ quidem, cur enim omnes defraudentur melodia? populi verò benè aucturare.

Salust. in Catilina.

A virtute deliberrantium valdè aptum. Nisi virtus, atque fides vestra satis spectata mihi foret, ne quicquam opportuna res ceci-

disset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque ego per ignauiam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed quia multis, & magnis tempestatibus vos cognoui fortes, fidosque mihi, eo animus ausus est maximum, atque pulcherrimum factum incipere, simul, quia vobis eadem, quæ mihi bona, malaque esse intellexi.

A persona suadentis.

Noque mihi hoc arrogo, neque si arrogarem satis sanus viderer, ut veluti Polemon aliquis Hannibalem Martis spiritus vigore iuueniliter exultantem, in re militari institueret, ac erudire suscipiam: sed tamen ut summi gubernatores interdum à vectoribus admoneri solent, æquo animo, quæ est vestra humanitas, moneri à me patiamini.

Polemon hortator Annibalis.

Faciam ut Imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos milites ad præbandum videant, eos tamen adhortantur. Sic ego vos ardentes, & erectos ad liberalitatem recuperandam cohortabor.

Noctuam quidem deformem non modò corpore, sed & tantu immundam, fastidiosorum hominum mollities respuit, eidemque insultat. Sed tamen si Æsopo fabularum concinnatori credimus, & prudentis olim animi fuit, & consilij. Suasit quippe auibus, ne quercum crescere sinerent, fore enim ut ex ea viscum nasceretur, quo ipsæ caperentur, atque cum homines linum sererent, iussit illius semen erutum deuorari, ex quo futura præuidebat retia. Quid? cum sagittarium vidisset, perisus, inquit, ausus, ille homo vestris vos pennis anteuertet, pedes ipse vobis alas immittens sagittas. Sed tamen furdus canebat, ut fatua contemnebatur. Et fortasse fors noctuæ apud vos hodierno die contigerit (audit.)

Noctua prudentis. Dion. Chrysost. de 1. Dei cognitio.

Glaucus ut aiunt (audit) pugil fortis, & generosus, cum in ludis Olympicis premeretur ab aduersario, parentis rusticuli hominis, qui pugilum fortè aderat, voce excitatus est ad decus. Nam cum de media turba quanta maximè filium poterat vocis contentione vir simplex exclamasset, παῖ γῆρ ἀπ' ἀρότρῳ. Filium istam ab aratro, hoc dicto inflammatus adolescens aduersarium ingenti plagâ cum certâ victoriâ percussit. Qui mitum igitur, si ego quanquam istius vrbanitatis, quam illi tantopere efferunt insolens, vos licet benè animatos, & iam in procinctu stantes hortari videar, quando & ipsi olitores nonnihil aliquando loquuntur opportunè.

Glaucus ab aduersario, parentis rusticuli hominis, qui pugilum fortè aderat, voce excitatus est ad decus. Rusticus Nam cum de media turba quanta maximè filium poterat vocis contentione vir simplex exclamasset, παῖ γῆρ ἀπ' ἀρότρῳ. Filium istam ab aratro, hoc dicto inflammatus adolescens aduersarium ingenti plagâ cum certâ victoriâ percussit.

De iudiciali.

CAPVT XII.

*Iudicialis
anordia.*

IN iudiciali pro reo, vbi est causa grauis, & ipse miser, Libanius saepe vtitur hoc exordio. *Quam mirum est, &c.*

*Liban. in
Oreste ex
pressum &
Cicero.*

Equidem sic arbitrabar, & sic in animum inducebam meum, mihi post infinitos angores, atq; arumnas, quas ego formidolosum temporis acerbitate animo, & corpore exantlavi, & quorem tandem aliquando fortunam nostris rebus fore. Videbam enim omnes quotquot sunt mortales, modò quidem miseros, modò fortunatos, & me hominum conditione natum, sperabam tempus illud visurum, quo si non plane recrearer animo, saltem inter saxa, & solitudines ferarum comes perpetuus, meas deploratae dolorum incendia restingerem. Sed longe secus accidit, quam opinarer, ita me dirus, & insatiabilis Alastor exercet, & calamitates per sua veluti vestigia reflectuntur. Et nunc integer ille homo me ad vestrum tribunal adducit, vt miseram animam, quam Scylla, & Charibdes, aut misericordia, aut contemptu reliquerunt ante vestrum tribunal, si possit exhauiat.

Item apud Libanum.

Nondum Genius ille meus satiatu est malis, nondum fortunæ nouercales iræ deforbuerunt, nondum coniurata in meam perniciem malorum agmina sese omnia effuderunt. Ecce ad hominem animi, & corporis morbo confectum, ad cadaver miserum, & abiectum, infames cotui aduolant, vt ossa, si nihil aliud reliquum est, exportent.

Hæc sunt *maximè carissima*, & ad hoc genus pertinent, in quo reus de spe prætorum, quæ expectabat ad metum suppliciorum traducitur.

*Cicero pro
Flacco.*

Cum in maximis periculis huius vrbis, atque Imperij grauissimo, atque acerbissimo reipub. casu, socio, atque adiutore consiliorum, periculorumque meorum L. Flacco eadem à vobis coniugibus liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, vbi Italia depellebam, sperabam (iudices) honoris potius L. Flacci me adiutorem futuram, quam miseriarum deprecatorem.

*Idem pro
Sylla.*

Maxime vellem (iudices) vt P. Sylla, & antea dignitatis suæ splendorem obtinere, & post

calamitatem acceptam modestiæ fructum aliquem potuisset percipere. Sed quoniam ita tulit casus infestus, vt amplissimo in honore eum communi ambitionis inuidia, tum singulari Antonij odio euenteretur: Et in his pristinæ fortunæ reliquijs miseris, & afflictis, tamen haberet quosdam, quorum animos ne supplicio quidem satiare posset, quanquam ex huius incommodis, magnam animo capio molestiam, tamen in certis malis facile patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meam, misericordiamque notam omnibus quondam, nunc quasi intermissam agnoscerent improbi, ac peritici ciues edomiti, atque victi præcipitante Rep. vehementem me fuisse, atque fortem: conseruata mitem, ac misericordem faterentur.

Adiunctum accusatorum.

Quæ res in ciuitate, duæ plurimum possunt, ex contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia, quarum alteram G. Aquili vereor, alteram meo. Eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediatur, non nihil commoueor. Gratia Sextij Neuij, ne P. Quintio noceat, id verò mediocriter pertimesco.

*Exordia
ab adu-
sua accu-
satorum,
Cicero.
Idem pro
Quintio.*

Adiunctum rei, & personæ, & causæ grauis.

Si authoritates patronorum in iudicijs valerent, ab amplissimis viris L. Cornelij causa defensa est: si vsus à peritissimis: si ingenia ab eloquentissimis, si studia ab amicissimis, & cum beneficijs cum L. Cornelio tum maxima familiaritate coniunctis, &

*Idem pro
Balbo.*

Quod erat optandum maximè (iudices) & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiamque iudiciorum sedandam maximè pertinebat. Id non humano consilio, sed propè diuinitus datum, atque oblatum vobis summo reipub. tempore videtur.

*Idem
Varr.*

Adiunctum oratoris, & ratio consilij, frequens huiusmodi exordium apud Cicero- nem, vt in Diuinatione in Verrem.

*Diuina-
in Verrem.*

Si quis vestrum fortasse (iudices) aut eorum, qui ad sunt fortè miratur, me, qui tot annos in causis, iudicijsque publicis ita sum versatus, vt defenderim multos, læserim neminem: subito nunc mutata voluntate ad secundum descendere. Is, si mei consilij causam, rationemque cognouerit, vna, & id quod facio probabit, & in hac causa profectò neminem mihi esse præponendum auctorem putabit.

Cicero

Pro Hofe.
Amerino. Credo ego vos (iudices) mirari quid sit cum tot summi oratores, hominesque nobilissimi sedent, ego potissimum surrexerim, Is qui neque aetate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum his comparandus. Omnes enim hi, quos videtis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere conflatam putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. Ita sit vt adfint, propterea quod officium sequuntur: taceant autem idcirco, quia periculum metuunt. Quid ego? audacissimus ego in omnibus? minime. At tamen officiosior, quam ceteri: ne istius quidem laudis, ita sum cupidus, vt alij eam praeceptam velim.

Adiunctum Iudicum.

Ad Pontifices. Cum nulla diuinitus, Pontifices, a maioribus nostris inuenta, atque instituta sunt, tum nihil praeclearius quam quod vos eisdem, & religionibus Deorum immortalium, & summæ reip. praeesse voluerunt: vt amplissimi, & clarissimi ciues temp. bene gerendo, Pontifices religiones sapienter interpretando temp. conseruarent. Quod si vilo tempore magna causa in sacerdotum pop. Rom. iudicio, ac potestate versata est, hæc profectò tanta est, vt omnis reip. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, ara, foci, Dij penates, bona fortunæ, domicilia, vestrae sapientiae, fidei, potestatiue commissa, creditaque esse videantur.

A precatione pro Muræna, quod precatus sum, &c.

Exordia ex abrupto, & concisa.

C A P V T XIII.

EXordia, quæ vocantur ex abrupto, sine insinuatione, & cuniculis, quasi quodam calore mentis excussa apprimè decent negotia feruida, & viros acres, laconicæque breuitatis amatores. Idcirco sæpe in concionibus Imperatorum, & ducum vsurpantur, vt est annotare in Liuiò.

Minutius apud Liuium. Spectatum huc ad rem fruendam oculis sociorum cædes, & incendia venimus?

Manlius Capito. Quousq; tandem ignorabitis vires vestras, quas natura, ne belluas quidem voluit ignorare?

Quid istas miles, non cum Latino, Sabinoque hoste res est, quem victum armis, socium

ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum. *Popilius.* Hauriendus, aut dandus est sanguis.

Hic præbituri vos telis hostium estis infensi inulti: Quid igitur arma habetis?

Quæ tristia milites hæc, quæ insolita cunctatio est? Hostem, an me; an vos ignoratis? *Camillus.*

Tempus, quod sæpe optastis venit, quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi. *Porcius Cato.*

Τί ἔχετε τόσῃν ἐπανειμένῃ, πὶ βιάζεσθε γλώσσαι νόμο δαλύεσθαι. *Gregor. Nazianz. in plaga grandinis.*

Quid soluitis ordinem laudabilem, quid cogitis linguam legi seruientem?

Ferro hic tibi submoquendus sum Appi, vt tacitum feras, quod celeri vis. *Teilius.*

Hoc in anteriorem orationem est retortum.

Neque nouum, neq; inopinatum mihi est, Quirites, si quod vnum familiae nostræ semper obiectum est ab seditiosis Tribunis, id nunc ego quoque audiam. *Appius apud Liuium.*

Hoc etiam admirabilitatem habet in breuitate.

Ἡ δὴ ὄτε οὐρανὸς ἐσαυτερδετῆς γῆς, καὶ ἡ γῆ μετὰ τῶν ἐπιπέδων οὐρανῶν, καὶ οἱ ἀνθρώποι νόμοι, καὶ δαλῶσιν ἐξέσθαι, καὶ οἱ ἰχθύες τὰ μὲν πρῶτον ἀνθρώποι. *Exordium per Soficles apud Herod. Ouidius imitatus est.*

Nunc profectò caelum sub terra erit, terraque caelo supereminebit, homines mare incoherent. Pisces domicilium prius hominum accipient.

Sequens ad suspiriam peropportunum.

Εἰ οἱ τὴν Καλλιμαχα ἔστι ἡ χροτάδα δῶσαι Ἀθήνας; ἢ ἐλευθέραι παύσαντα μνημόσμων λιπέδων τὸν ἅπαντα ἀνθρώπων βίον, οἷον οὐδὲ Ἀρμόδιον τε καὶ Ἀριστογέτον λέτῶσαι. *In te Callimache stum est: Vtrum Athenæ in seruitutem redigantur. An tu eas liberando, memoriam tui in omne æuum relinquas, qualem nec Armodius quidem, atque Aristogiton reliquerunt.*

Abruptum illud est, & concisum, simulque admirabilitate distinctum.

[En] Quirites illius Appij progenies, qui decemuir in annum creatus, altero anno se ipse creauit, tertio, nec ab se, nec ab vilo creatus, priuatus fauces, & Imperium obrinuit. Nec ante continuando abstulit magistratus, quam obruerent eum male parata, male gesta, male terrenta imperia.] *Exordium concisum & admirabile. p Sempronius.*

Ti 2 Aliud

Aliud breui rotunditate collectum rem ponit statim ob oculos, vt,

Ευγρο- Τὰ δὲ κατηγορήσαμι, ὡς ἄνδρες Ἀθηνοῖσι, ἄνευ ἐν εὐδοκίᾳ Πέρι κλέους ἀγορεύει μοι δὲ τῶν ἑπιτηδείων, καὶ Διομήδοντος φίλου, τὰ δὲ ὑπεραπολογησάμενος, τὰ δὲ ζυμβαλέτωρι δὲ μεδοκῆ ἄριστα εἶναι ἀπάσῃ τῇ πόλει.

Partim accusaturus (vixi Athenienses) Periclem necessarium, & amicum meum, atque Diomedontem mihi beneuolentia coniunctum huc ascendi: Partim etiam suafurus, quæ res maxime salutaria esse videntur.

Hoc quod sequitur, habet in grauitate festiuitatem.

Demaria- Βασιλεὺς ὑκότερ ἀληθινή χρησθῆμαι περὶ σὴ ἴδοι. Vtrum apud te Rex utat veritate, an iucunditate?

Aliud celeritatem habet in suauitate, vt

Cyrus. Ἄνδρες σύμμαχοι ἀνθρώπων τὸ γεγονέναι μὲν πᾶσι, τὸ γὰρ ἀμαρτάνειν ἀνθρώπων δὲ ὄντων, οὐδὲ μοι οὐ μάλιστ' ἔστι.

Viri socij humanum est, quod aduersi accidit. Nam quod homines errent, vt homines, nihil puto mirandum esse.

Istud laconicum est.

Archidas- Δίκοι λέγετε, ὡς ἄνδρες πατριῶτες, ἡμεῖς ποιεῖτε ὅμοια τοῖς λόγοις.

Thucid. Recte dicitis (viri Platæenses) si verbis facta Exordium respondeant.

Etiam à similitudine exorsus est Xenophon.

Timolau- Ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ (ὡς ἄνδρες σύμμαχοι) ὁμοίον εἶναι τὸ τῷ Λακιδαιμόνωνι πρᾶγμα οἷον περὶ τὸ τῷ ποταμῷ.

Atqui mihi videtur (viri socij) res Lacedæmoniorum perinde se habere, ac fluuiorum, &c.

Conuenit sequens in rem bene gestam, & gratulationem.

Bene habet (Quirites) vicit disciplina militaris, vicit Imperij maiestas.

Audite rem nouam, fratrem crudelem, noueram misericordem.

Papyrius. Audite rem nouam, fratrem crudelem, noueram misericordem.

Senec. cōs. lib. 6.

De narratione.

Narrationis diuisio, & vsus.

CAPVT XIII.

A Ntequam ad narrationis præcepta progrediar longius, tantisper subsisto in limine: quo verbi distinguam ambiguitatem. Plerique enim narrationem in eas angustias adduxerunt, vt id solum esse vellent, quod facti ciuilib, statisque causis, vt cædis, vt furti, vt sacrilegij, &c. expositionem complecteretur, quod fit vt eorum de narrationibus præcepta tenuia sæpè sint, & inter vnius iudicialis generis fines contenta. Verum notatione dignum est, quod obseruat Quintilianus, aliud esse narrationem causis, aliud eorum, quæ pertinent ad causam.

Narratio- nis disti- ctio.

Narratio causis tota iudicialis est, quæ rei, de qua quaeritur continet enucleationem, vt cædis Clodianæ in Miloniana. Eorum verò, quæ pertinet ad causam latè sumitur pro cuiusque rei, vel facti expositione.

Huius octo species commenti sunt argumentosi Rhetores, & vt solent in plerisque mij, cuius diuisionis author est Curius Fortunatianus, apud quem in artis Rhetoricæ scholis sic distribuitur.

Narra- tionis octo spe- cies.

Prima narratio dicitur διήγησις, quæ principalis est totam facti rationem solidè amplectens.

Secunda ἀντιδιήγησις, quæ fit cum res secus narratur, quam ab aduersario fuerit exposita.

Tertia est μερικὴ διήγησις, quæ non primariam tantum facti rationem, sed omnes eius partes, & circumstantias, enucleatè discutit.

Quarta est παραδιήγησις, quæ aliquas res gestas extra causam positas inducit, ad confirmationem tamen causis non inutiles, vt si dicitur de Seij furtis, nonnulla de eius ingluvie, & intemperantia, quasi rapacitatis fomite disillas.

Quinta ὑποδιήγησις narratio, quæ quaestioni comprobandæ subiungitur, & quasi subintextitur à propria narrationis sede digressa.

Sexta est καταδιήγησις, quæ fit cum tota oratio narratiua est.

Septima est ἐπιδιήγησις, quum latius in quaestionibus, vel ante epilogos exequimur eas res gestas, quas in narratione breuiter attingimus.

(***)

Vlti.

Ultima est *Ἰακωβῆ*, quæ res gestas non tam docet, quam exaggerat.

Ex ijs perspicuus fiet narrationis usus, si quidem in genere demonstratio, ut in laudatione personæ utendū *καταδυναμῶς*, & *Ἰακωβῆ*, cum tota res narratiua sit, sed non exili filio pertexenda, verum magnis, & collucentibus styli gemmis decoranda.

Propositio generalis implet vicem narrationis. In concionibus, & Chrijs, seu orationibus, & scientiæ, & quæstionis, nulla est *δυναμῶς*, aut primaria narratio, sed eius vicem implet generalis propositio. Variæ tamen sunt *καταδυναμῶς*.

Concioni & Chriarum narrationes. In genere iudiciali opus est semper narratione, nisi constet omnino de re gesta inter accuratorem, & reum. Sed ea pro prudentia oratoris locum nonnunquam mutat, ubi aliqua ante constitutionem causæ præiudicia, & similia sunt amolienda. Aliqua etiam recitet, alia immutat, alia colorat, alia inuertit, alia exaggerat pro causæ, & rei necessitate.

Concign. Generis in dic. &c. In genere deliberatio non est ubique necessaria *δυναμῶς*, si constet de re, de qua deliberatur: Sin autem, & *δυναμῶς* plerunque, & *ἀρριδυναμῶς* utendum est, *consilium resq; locutiq; labunt.* Nunc narrationis in vniuersum sumptæ vitia, & virtutes consideremus.

Narrationis vitia octo.

CAPVT XIV.

Prolixitas narratio inerti fluuii similis.

Primum, est prolixitas, quam, ut ait D. Gregor. Nazianz. ad Helladium rebus meftri maximè oportet, non versibus, aut verbis: fit, ubi quis se viriliter expedire non potest, sed ut iners fluuius lutum, & cœnum turbidis aquis ægrè volutat: res quarit ab ouo, ubi nihil est opus, frigida, & otiosa adiuncta confectatur, quæ languida, & iacenti oratione non sine tædio profèquitur.

Secundum, Parentheses crebræ, & longæ, quæ sermonem institutum aliò trahunt, distrahuntque non sine multis ineptijs.

Tertium, ambiguitas verborum, sententiarumque, ut si quis dicat, aiunt Pyrrhum Romanos hoc prælio fudisse. Quis inde victor, quis victus intelligi potest?

Quartum, nimia personarum, rerumque multitudo, & confusio, vno veluti impetu sensibus obiecta, animum confundit auditoris. Distendere oportet paulatim narrationem,

nec omnia eiusdem membra in nodum contrahere.

Quintum, quicquid incredibile, & fabulis simile præter communem naturam, præter morem, & rationes, atque vias agendi.

Sextum, Dicitio humilis, obscura, impropria.

Septimum, Dissolutio sine vilo decore, nexu, & articulis.

Octauum, Eiusdem verbi crebra, & inepta repetitio.

Narrationis virtutes.

CAPVT XV.

Contra, Narrationem decent virtutes.

Prima, expedita breuitas, in qua nihil tamen mancum, nihil concisum, & de- *Timantis tabula.*

curtum videatur, neque enim putes te semper Timantis tabulas auditoribus obijcere, in quibus plus intelligendum erat, quam pingeretur, si vis intelligi, narrare oportet, sed caue, ne longas periodos, ubi nihil opus est, curiosius hic affectes: breuitas percommoda conficietur simplicibus verbis, semel vnaquaque re dicenda, nulli rei, nisi ut dilucidè dicas seruando.

Secunda perspicuitas, qua oratio, ut pellucidus amnis fluit, & ea sine vitatis verbis, proprijs, dispositis, aut circumscriptiõne conclusa, aut intermissa, aut concisione verborum.

Tertia, probabilitas est in genere, si non *pi-*mis compta oratio, atque expolita, si est auctoritas, & pondus in verbis, si sententiæ, vel graues, vel apte opinionibus hominum, & moribus.

Narrationis probabilitas, ex quindecim rebus petita.

CAPVT XVI.

In specie quindecim enumerantur à Cicerone, quæ ad probabilitatem spectent, & à Maioragio his vulgaribus exemplis illustrantur, quæ in iuuentutis gratiam hic subijcere non erit superuacaneum.

Primò, personæ in quibus considerantur nomen, natura, victus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, casus, orationes.

II 3

No-

Nomen, vt pro Rosc. Amer.

(Nam duo isti sunt, T. Roscij, quorum alteri Capitoni cognomen, iste qui adest, magnus vocatur.)

Natura considerantur, vt, an timidus, an audax, an fortis, an prodigus, an auarus, an liberalis, robustus, aut infirma valetudine, atque ita de reliquis, vt Cicero de P. Clodio.

(Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus, fortissimum virum, inimicissimum suum, certissimum consulem.)

Victus etiam spectatur, vt pro Roscio Amerino.

(Cum hic filius assiduus in prædijs esset, cumque se voluntate patris rei familiaris, vitæque rusticæ dedisset.) Pro P. Quinctio docet Næuium scurilem vitam egisse, neque iura societatis didicisse, Pro M. Cælio docet eum in adolescentia cum optimis viris vixisse.

(Nemo hunc M. Cælium in illo ætatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur.)

In fortuna spectatur nobilitas, & diuitiæ, atque his contraria, vt pro Roscio Amer.

(Sextus Roscius pater huius municeps Amerinus fuit, cum genere, & nobilitate, & pecunia, non modò sui municipij, verum etiam eius vicinitatis facillè primus, tum gratia, atque hospitij floreus hominum nobilissimorum.)

Habitus, vt pro Quinctio.

(De Sexto Næuio fit magna mutatio loci, non ingenij, nam qui ab adolescentulo questum sibi instituerat, sine impendio, postquam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri questu contentus esse non poterat.)

Affectio differt ab habitu, quia habitus est diturnior, affectio facillè mutatur, vt læticia, spes, moeror, timor. Cicero pro Q. Ligatio.

(Quo audito partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primò salutis causa, post etiam studij sui, quærebant aliquem ducem: Paulò post atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium.)

Studium est vehemens animi applicatio ad aliquid agendum, quæ in persona consideratur, vt pro Archia Poeta.

(Nam, vt primum ex pueris excessit Archias, atque his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informati solet, se ad scri-

bendi studium contulit.)

Consilia sæpè explicantur in narrationibus, vt pro Rosc. Amer.

(Consilium cœperunt plenum sceleris, & audaciæ, vt nomen huius de patricio deferrent.)

Facta, vt pro Milone.

(Subitò reliquit annum suum, seque in annum proximum transtulit. Item, Roma subitò ipse profectus pridie est.)

Casus est, qui præter spem, atque opinionem accidit, vt pro Q. Ligatio.

(Bellum subitò exarsit, quod, qui erant in Africa antè audierunt geri, quam parari.)

Orationes multò probabiliores sæpè narrationem faciunt, vt pro Milone.

(Palam agere cepit, & apertè dicere occidendum Milonem. Item etiam palam dictabat consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse.)

Hæc omnia sunt in personis considerando.

Secundò, fit narratio probabilis à temporibus, vt pro Q. Ligatio.

(Q. Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Confidio profectus est.) Pro M. Cælio, docet à tempore, Cælium Catilinæ familiarem non fuisse.

Tertiò, à loco, vt pro Milone, vt

(Ante fundum suum insidias Miloni collocaret.) Sæpè etiam à loco narrationes incipiunt, vt 3. in Verrem, (Oppidum in Helle-sponto Lampiacum, Iudices.) Interdum locus, & tempus vnà copulantur, vt pro Roscio Amerino, (Occidit ad balneas palatinas, rediens à cœna Seruius Roscius.)

Pro Milone, (Fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima, aut non multò secus.)

Quartò si cuiusque facti, & euenti causa ponitur, erit probabilis narratio, causarum enim explicatio fidem facit, vt

(Cur Clodius insidias Miloni fecit? quia occorrebat ei maneam, ac debilem Praturam suam futuram consule Milone.)

Quintò, si testata dici videbuntur, vt pro Milone.

(Quin etiam Fauonio fortissimo viro querenti ex eo qua spe foret Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum quattuordecimum penitutum: quam vocem eius, ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit.)

Sextò,

Sextò, si cum hominum opinione, vt pro Roscio Amerino.

(De vita rustica & cum officio coniuncta.) & pro Milone, (fecerunt serui Milonis, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.)

Septimò, si cum auctoritate coniuncta, vt pro Roscio Amerino.

Etenim rectum putabat pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur.

Autoritas verò maximam vim habet ad faciendam fidem, vel in eo, qui dicit, vel in eo, de quo dicitur. Nam auctoritas magna præditis hominibus facilius creditur, quia nulla est in eis mendacij suspicio, & quæ dicuntur de viro magnæ auctoritatis, faciliè probantur: vt si quis narret Gatonem esse amantem patriæ, alienum ab auaritia, fortem, & constantem in negotijs, potest etiam auctoritas ad imperium referri, vt in Verrius Cicero multa narrat, quæ Verres pro auctoritate Imperij, quod gerebat, flagitiose perpetrarat.

Octauò, si cum lege, vt pro Milone Cicero lege naturæ probat vnicuique licere vim repellere.

(Est enim inquit hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, &c.)

Nonò, si cum more, & consuetudine, vt in eadem oratione.

Sin hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem semper vim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propularent, &c.

Decimo, si cum religione coniuncta, vt in eadem.

(Iter solemne, legitimum, necessarium Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuij Milo.)

Vndecimò, si probitas narrantis significabitur, probis enim viris faciliè credi solet. Ideò Aristoteles inter probationes artificiosas, moras etiam ipsius rei, si exprimentur, annumerat, vt pro Milone.

(Nihil dico quid Respublica consecuta sit, nihil quid vos, nihil quid omnes boni, nihil sanè id profit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se quidem seruare potuerit, quin vnà Reipublica que seruaret.)

Duodecimò, si antiquitas, hoc est, oratio-

nis grauitas, quæ antiquitatem quandam, & venerationem præ se ferat, vt pro Milone.

(Qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & Lucium Paulum Collegam effugere vallet, singulari virtute ciuem, &c.)

Tertiodecimò, si memoria dicentis significabitur, nam ea quæ promptè, & memoriter narrantur, vera esse videntur, cum autem quis hæret, & in dicendo vacillat, neque sibi constat: ficta loqui videtur, ideò prouerbio datur, mendacem esse memorem oportere.

Quartodecimò, si orationis veritas, hoc est, si antea solitus est vera dicere, probabile est enim, eum qui semper antea veridicus fuit, etiam nunc vera narrare; mendax autem id adsequitur, vt neque cum vera dicit, ei credatur.

Vltimò, vitæ fides maximè probabilem orationem efficit, siquidem vita antea facta firmum quoddam testimonium est: sceleratus enim, & improbus nullam fidem habet, probo verò homini faciliè creditur: idcirco dicunt oratores bonum virum esse oportere.

Quarta virtus Narrationis suauitas, in decem partes diuisa.

C A P V T X V I I.

Quarta virtus suauitas, quam decem efficiunt.

Primò, admiratio, quæ tum excitatur, cum aut magna, aut noua, & inaudita dicimus. Magna, vt si quis narraret à Scipione adolescente defensum fuisse patrem, ac protectum, cum Annibal eum vigeret in prælio. Ita ostendit Cicero, magnum fuisse factum Cesaris Octauiani, quòd adolescens, ac penè puer, exercitum veteranorum comparat, patrimonium effuderit, & M. Antonij furori obstiterit, quin eiusdem factum ostendit esse nouum, & inauditum.

Multa, inquit, memini, multa audiui, multa legi, nihil ex omnium sæculorum memoria tale cognoui. Ita pro Aulo Cluentio, (O mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnã in omni vita inauditum.)

Secundò, expectationes concitatae multum delectant, cum dubitant auditores: quòd res sit euasura, vt pro Aulo Cluentio.

Summa omnium expectatio, quidnam sententia ferrent nummatij Iudices. Et C. M.

est

essent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordia, repente est exorta mulieris importunæ nefaria libido, non solum cum dedecore, verum etiam scelere coniuncta.

Hac de causa multi sunt ciscuitus verborum, & præparationes in dicendo, ut maior expectatio concitetur, quod in Verrem frequentissimè Cicero facit. In comædijs & tragædijs expectationes rerum futurarum concitatur magnopere delectant.

Tertio exitus inopinati, quando felices apparent, summam afferunt iucunditatem, quod ita Cicero affirmat.

At viri sæpè excellentes, ancipites, varijque casus, habent admirationem, expectationem, lætitiã, molestiam, spem, timorem; si verò exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissimæ lectionis voluptate, tales sunt omnes comædiarum exitus, hoc est, inopinati, & felices.

Quartò, suaui fiet narratio, si motus animi interponantur, nam ut ait Aristoteles, in omni animi motu inest quædam iucunditas. Cicero pro Aulo Cluentio de Saffia Cluentij matre.

Deinde ita flagrare cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiæ, non hominum fama, non filij dolor, non filiz mœror, à cupiditate reuocaret, animum adolescentis, nondum consilio, ac ratione firmatum pellexit, &c.

Quintò colloquia personarum in narratione delectant, ut 3. in Verrem.

Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filium tuum non intrò vocari iubes? (Et paulò post.) Tum ille, ut aliquid responderet, negavit moris esse Græcorum, ut in conuiuio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte. Enimverò ferendum hoc non est, vocetur mulier: & quæ sequuntur.

Sextò, dolores expressi delectant, inest enim quædam etiam in dolore iucunditas, ut pro Roscio Amerino.

Quod Amerinis eo vsque visum est indignum, ut vrbe tota fletus, gemitusque fierent. (Pro Aulo Cluentio.) In huius amantissimi sui fratris manibus, & gremio, mœrore, & lachrymis consensebat.

Septimò, iracundiæ mouent delectationem. Siquidem Homerus iram canit effuso melle dulciorem. Sic Cicero pro Roscio Amerino.

Nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quàm videre in Sexti Roscij optimi viri atque honestissimi bonis iactantem se, ac dominantem Titum Roscium.

Octauò, metus in narratione suauiatatem afferunt, ut pro Roscio Amerino.

Vsq; adeò autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de iis rebus Syllam doceri. (3. in Verrem.) Hæc vbi filio nunciata sunt, statim examinatus ad ades contendit, ut & patris, & pudicitiz sororis succurreret.

Nonò, lætitiæ faciunt iucundam narrationem, ut pro Cluentio.

Tum verò illa egregia, ac præclara mater palam exultare lætitiã, ac triumphare gaudio cœpit. (3. in Verrem.) Fit sermo inter eos, & inuitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscant maioribus poculis, celebratur omnium sermone, lætitiãq; conuiuium.

Decimò, & vltimò cupiditates expressæ delectant, ut pro R. Amerino.

Hoc consilio atque adeò hac amentia impulsis, quæ ipsi cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis tradiderunt. (Pro Cluentio.) Sanguinem suum profunde omnem cupit, dummodò profulum huius ante videat. Et hæc suauias in rebus.

In verbis suaue genus erit dicendi, primùm elegantia, & iucunditate verborum sonantium, & leuium, deinde coniunctione, quæ neque asperos habeat concurfus, neque disinctos, atque hiantes, & sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatq; similitudinem, æqualitatemque verborum.

Typus narrationis poetica.

Ex Libanio.

CAPVT XVIII.

Δ Ηλιάνειραν τὴν Οινέως ἐβλάτο μὲν γὰρ Δειανί-
μὲν Ηρακλῆς: ἔρχε ἢ τὸ ποταμὸν Ἀ- Ογενί-
χελῶν ἔρος κόρη. ὃ ἢ ἀμρότερον ἀδορκῶς
οὐδέτερον χαρίζεται, τῆσας εὖν ἄλλον τῆν
δρατὲρ διαφανίσειται ἐλέει, ἢ Ηρακλῆς
ἐν ἰκα παλαίον, τὸ κέρας ἀνασῶσαι τὸ
ποταμῶ, ἢ τὸ ἄμα ἔρρει ἀρ' οὐ Σεινῆς ἐγέ-
ραντο.

Deiani-

Dianiram Oenei filiam petebat vxorem Hercules : at flauius Achelous tenebatur amore virginis. Oeneus in vitroque rimidus, in neutro gratificari : Iubet igitur, proposita filia, pramij loco, illos decertare: Vicit tum Hercules in lucta, defregitque cornu fluij, de cuius profuente cruore natae fuerunt Sirenes.

ALIA.

Hyacinthus **Α**κούεις ἀνδρῶν δάκρυον, τὸ τ' ἦν πάλα μείρακιον Ἀμυκλῶν, καὶ χαλόν, ἑρατοῦ. ὃ αὐτὸ γεγονάσι δύο, Ζεφύρος τε, καὶ ὁ Λητής. ἐπεὶ δ' ἐχαρίζετο τῷ θεῷ, ἔβλεπει φόνον ὁ ζέφυρος. ἐπ' αὐτῷ, καὶ τρυφίας ἀφάντα δίσκοι, (ἐπαδέυει γὰρ Ἰάκινθον Ἀπόλλωνι τὰ τριαῦτα,) πάντα τὰ ἀπὸ τῆς Ταῦγετο, καὶ περιζέπει τῷ μείρακιῳ τὴν βολὴν, καὶ τὸ πᾶν ἐκείτ' ἢ γῆ ἠλέει τὸ πᾶν, καὶ ἀνίη τὸ ἀνδρῶν.

Avdistin', de flore hyacinthi: Fuit olim adolescens ille Amycleus formosus, habuitque amatores duos, Zephyrum, & Latonæ filium. Cum autem Deo in seruiret, in fidiis illi struit, vt interfectorus, ventus, & obseruato tempore, quo discum eiecerat, nam docebat hæc Hyacinthum Apollo) stat de Taygeto, & conuertit in adolescentem iactum, qui quidem ipse concidit: terra verò miserta illius florem produxit.

ALIA.

Alpheus. Arctonisa. **Ε**ρως ἀπλεται ποταμοῦ· πόδον οὖν ἐμὲ ἐληκεν Ἀλφειῶ Σικελικῆς πηγῆς, Ἀρεθούσης τούνομα· πληγεὶς δ' ἔρχεται δι' Ἰονίου παρ' αὐτῆν, φυλάττων ἀμύγες καὶ ἐν θαλάττῃ τὸ βέλτορον.

Mor tetigit amnem, immisitque cupiditatem Alpheo fonti Siciliae, nomine Arethuse. Itaque ille saucius fertur per Ionium mare ad ipsum. In mari etiam ipso inpermistum flumen seruans.

Typus narrationis ciuilib, in tenui caractere.

Cic lib.2. de inuentione.

CAPVT XIX.

Est item elegans in **I**N itinere quidam proficiscentem ad mercatum quendam, & secum aliquantum

nummorum ferentem est comitatus : cum hoc, vt ferè fit, in via sermonem contulit, ex quo factum est, vt illud iter familiarius facere vellent. Quare, cum in quandam tabernam diuertissent, simul cœnare, & in eodem loco somnum capere voluerunt, cœnati discubuerunt ibidem. Caupo autem (nam ita dicitur post inuentum, cum in alio malificio deprehensus esset) cum illum alterum, videlicet qui nummos haberet, animaduertisset, noctu, postquam illos arctius, vt fit, iam ex lassitudine dormire sensit, accessit : & alterius eorum, qui sine nummis erat gladium propè appositum è vagina eduxit, & illum alteram occidit, nummos abstulit, gladium cruentum in vaginam recondidit, ipse sese in lectum suum recepit: ille autem cuius gladio occiso erat facta, multo ante lucem surrexit, comitem illum suum in clamauit semel, ac sæpius, illum somno impeditum non respondere existimauit: ipse gladium, & cætera, quæ secum attulerat: solus profectus est. Caupo non multo post conclamauit hominem esse occisum, & eum quibusdam diuersoribus, illum qui ante exierat, consequitur: in itinere hominem comprehendit, gladium eius è vagina educit, reperit cruentum: homo in vibem ab illis deducitur, ac reus fit.

Typus narrationis historica, suauis, & Philologica.

Narratio de Leonibus, & Vrsa.

CAPVT XX.

Λέγει Εὐῆμος, ἐν Παγτώ τῷ Θρακίῳ, κοίτη λέοντος ἐρήμου φυλακῆς, de ani. c. 21. ὁπίσσω ἀρκτον, σκύμους τῶν λέοντος διαφθῆραι, διὰ τὸ μικροῦς εἶναι ἔτι καὶ ἀμύγας σφίσι ἀδυνάτους. ἐπεὶ δ' ἀρίτετα τῶν ἀρκτων ὄντων πατρὸς, καὶ ἡ μήτηρ, καὶ εἶδον τοὺς παῖδας ἐν τοῖς φόνοις, οἷα εἰκὸς ἡλγιστοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἀρκτων ἰαντοῖα ἢ δέισσα ἔστι τὸ δένδρον ἢ ποδῶν ἔχεν ἀνέθει, καὶ ἐκάθητο, τὴν ἐπιβλήτω τὴν δὲ ἐκείνην ἐκκλίνας περιωμένη ὡς ἢ ὀόκω τὸ τῆ τιμαρῆσα ὀδοῦ λωμῶνα, ἤκεν δὲ ὄρα ἑταῦθα ἢ ἡ λέων οὐκ ἔπει

K k

λείπει τὴν φολακίαν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν πτερυγῶν ἐκάθιστο ἰμοχῶσα, καὶ ὑφ' αὐτῶν ἀναβλέψασα, ὃ δὲ λέων οἶα ἀδελφῶν, καὶ ἀλλόθεν, ὑπὸ τῆς ἀχίνας, ὡς ἀνδρῶν, ἔτα σὺ τοῖς ὄφθαλμοῖς ἤλατο, καὶ ἀνδρῶν ἑλοῦργῶν περιτυγχάνει. ὃ δὲ εἶπε, καὶ ἀφίησι τὸ πτερυγῶν τὸ θηρίον ὁ λέων ἐσάμετο, καὶ ἑαυτὸν ἀνατείνας ἠσπάζετο ὡς οἷός τε ἦν, καὶ τῆ γλώτῃ τὸ πρόσωπον ἐφαίριεν αὐτῶν: καὶ ἐκεῖ ὁ ὑπεδάσκησεν, ὃ, τε λέων περιβαλὼν οἱ τὸ σῶμα, ἦεν αὐτῶν, καὶ ἀφίησι τὸ πτερυγῶν οὐκ εἶα, ἀλλ' ἐσήμενε τῶν ποδῶν ἀνελέσθαι ὡς ἢ οὐ σιωπῆι, ὃ δὲ τῶν ὄφθαλμοις ἐλάθετο, καὶ ὠρέξεν οἱ, καὶ ἐπέτο ἐκεῖ, καὶ χεῖρ τι αὐτῶν ἐπὶ τὸ σῶμα, καὶ ἡ λέων εἶπε, καὶ αὐτὴ προσελθούσα ἐπεσήμενε, καὶ ἑώρα οἱ κρόνον, καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἀχίαν, σιωπῶν δὲ οὐκ ἀνδρῶν, καὶ συμβαλὼν ἠδὲ κῆρ τὴν γένυα καὶ ἐπέκει, ὡς εἰς χεῖρας τε καὶ χεῖρας, διέκοψε τὸ δένδρον, καὶ τὸ μὲν ἀνεβάρησεν ἢ κατὰ τὴν χεῖρα, καὶ διαπάσασατο οἱ θῆρες αὐτῶν τὸν τε ἀνδρῶν ὁ λέων ἀπαθῆ τε καὶ ἀσπῆ πάλιν ἐπαθήσασα εἰς τὸ χῶρον οὐ πρότερον ἐέτοχεν αὐτῶν. καὶ ἀπέδωκε τῆ εἰς ἀρχῆς ὑλοτομίας.

IN Pangæo, Thraciæ monte, Eudemus ait, vrsam, quo tempore leonis lustrum non ignorabat à defensoribus vacuum esse, huius catulos, qui se per atatem nondum tuerti poterant, interemisse. Mox parentes cum alicunde ex venatu reuertissent, & leuuncolorum cadem factam vidissent, acerrimo, ut par erat, dolore pressos, vrsam insequutos fuisse: Hanc verò summo cum metu, quantum potuit itineris contendentem, in primam quamque arborem conscendisse, ibi ut ab illorum insidijs declinaret, confedisse: Eam autem illi cum se viderent vlsceri non posse, leonam quidem continenter summa diligentia ad arboris titum cum insidijs molientem excubasse; sursumque versus intectis oculis sanguinariam aspexisse: leonem verò, similiter atque hominem ex liberoꝝ morte morientem, longè lateque summo cum dolore totis montibus errasse, dum materialium fabrum offendisset: cuius è manibus magnopere exterriti, securim vbi is excidisse perspexisset, sese attollens, illum blandè & suaviter amplexabatur, linguaque illi faciem abstergebat: quam benignitatem homo sentiens, suis rebus fidere cepit; leo

hunc cauda amplexatus ducebat: neque securim, quæ huius è manibus effluerat, illum relinquare permittebat, sed pede suo securim tollendam esse ostendebat; cumque eius significationem homo non intelligeret, securim leo ore accepit, mordicusque tenens illi porrexit, ac denique illum ad lustrum suum, vbi constitati caruli iacebant, perduxit: id quod leona videns, ipsa quoque ad eos profecta homini significabat, eadem miserabilem respiceret; atque postea sua significatione hunc impellebat suspiceret vrsam, vnde homo coniectura assequutus, aliquam hos ex hac grauem iniuriam accepisse, omnes neuos ad excidendam arborem contendit; quam cum euerxisset, vrsam præcipitem in terram delapsam fera distrazerunt; hominem illæsum leo reduxit in locum, vbi prius ei occurrisset; atque materiam, quam à principio cadebat, illum inuolatum reddidit.

Narratio de Elephanto, qui pro nutritio pugnavit.

CAPVT XXI.

Ελέφαντος πάλω περιτογγάνει λευκῶν, ἑλεφαντῶν παλιότης ἐλεφαντῶν Ἰνδός, καὶ παραλαβῶν ἐξ ἐστῆν ἰναρόν, καὶ κατὰ μικρὰ ἀπέφηνε χεῖρας, καὶ ἐπαχέτο αὐτῶν, καὶ ἦρα τὰ κτήματα, καὶ ἀντηρῆτο ἀντὶ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ ἀμοιβῶν κομιζόμενος. ὁ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰνδῶν πύθωνος, ὃς τὴν λαβὴν τῶν ἐλεφαντῶν ὄξ, ὡς ἐρώμενος, καὶ ἠλοτοπῶν, καὶ μὲν τοῖς περὶ ἀλγῶν εἰς ἐμῆς ἀσπασίαν αὐτῶν ἀλλῶν, ὅσκι ἐφατο δάσεν, καὶ ὠχετο ἀπὼν εἰς τὴν Ἰνδιαν, ἀναβὰς τῶν ἐλεφαντῶν ἀνακατῆ βασιλέως, καὶ πέμπει χεῖρας αὐτῶν τοῖς ὑφ' αὐτοῦ σιωπῶν, καὶ αἶμα τῶν Ἰνδῶν ἐπὶ τῶν δίκλων ἀχίνας ἐπέειξεν, ἐπειρῶντο πῆρην προσφέρειν. οὐκ οὖν καὶ ὁ ἀνδρῶν ἐβαλιν αὐτοῖς ἀνοδῆν, καὶ τὸ θηρίον ἀδικεῖν σιωπῶν καὶ τὰ πρῶτα ἦν τοιαῦτα. ἐπεὶ δὲ βληθεὶς ὁ Ἰνδὸς κατὰ τὴν ἀχίαν, περιβαλὼν μὲν τὸ σῶμα ὁ ἐλεφάν, καὶ αὐτοῖς ὑπερασπίσοντας ἐν τοῖς ὄφθαλμοῖς, καὶ τὸ πῶνται πολλοὺς ἀπέκτενε, τοὺς δὲ ἀλλῶν ἐξ ἑαυτοῦ περιβαλὼν τῶν Ἰνδῶν πύθωνος.

προβοσκίδα, ἀρετὴν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα κο-
μίσει, καὶ παρέμενον ὡς φίλα φίλος πιστός, καὶ
τὴν ἑνοσίχθων ἐδείκνυτο. Ὁ ἀνδρῶν ποιοῦντων, καὶ
περὶ τὰ πικρὰ μὲν καὶ ταχύνει φόρον αἰεὶ, ἐπὶ ἀρι-
στά τε χαριζόμενος, καὶ τοῖς κινδύνοις προδόντα, καὶ
μάκρην καὶ εἰς οὐδὲν τὸ τῆς φιλίας ὄνομα κρα-
τοῦντες!

Cum Indus quispiam elephantum album pul-
lum offendisset, atque hunc etiam tunc te-
nerum aluisset, & paulatim mansuefecisset,
eoque deinde vecheretur, & belluam amaret,
& vicissim redamaretur ipse, ac simul suam e-
lephantus educationem cum maximis amicitia
officijs huic Indo compensaret: Indorum
rex id intelligens, muneri proposuit sibi ele-
phantum mitti: Is, ut vehementi rivalitate
flagrans amatoris, dolebat si hunc alius quam
ipse esset habiturus, itaque negans se daturum,
vna cum elephanto in desertissimam regio-
nem per fugit: Rex autem id agere ferens, ad e-
um insequendum misit, qui Indo auferrent si-
mul, & illum comprehensum ad pecuniam reda-
cerent. Cum igitur eo venissent ubi erant
transfuga, comprehenderetque aggressi fuisset,
ex superiori loco lapidibus eos homo ap-
petebat, pariterque elephantus, ut iniuria insi-
gni accepta, illorum impetum repellebat. Vbi
autem Indus lapidatione facta percussus præ-
ceps deiectus fuisset, elephantus, hominum
more acerrimè se tuentium, pro suo nutritio,
quem corpore tegebat, cum propugnauit,
tum verò ex inuadentibus partem occidit, par-
tem in fugam impulit: tum altorem promu-
scide circumplexus ad stabula inuexit, ac tan-
quam amicus permansit fidelis, amico bene-
uolentiam ostendens, qua admirabili suam e-
ducatorum prosequeretur. O sceleratos ho-
mines, qui mensas, culinas, & sartaginum stri-
dores sequuntur, & prandia quaerunt in peri-
culis autem amicitia iure temerè violato
pollutòque, amicos de-
serunt.

Typus narrationis politicae, stylo sublimi,
& magnifico.

CAPVT XXII.

Sed vna apud Cicronem Regina cæterarum
Verrina 3. quæ incipit à topographiæ de-
scriptione Lamplaci vrbs, in quam Verres a d-
uenit.

Deducitur iste ad Ianitorem quendam ho-
spitem, comitesque eius apud cæteros hospi-
tes collotantur: Ut mos erat istius, atque ut eū
sua libidines flagitiosæ facere admonuerant,
statim negotium dat illis suis comitibus ne-
quissimis, turpissimisque hominibus, ut vide-
ant, & inuestigent, ecquæ virgo sit, aut mulier
digna, quam obrem iste Lamplaci diutius com-
moraretur. Erat comes eius Rubrius quidam,
homo factus ad istius libidines, qui miro arti-
ficio quocumque venerat, hæc inuestigare
omnia solebat: is ad eum rem istam deferret,
Philodamum esse quendam genere, honore,
copijs, existimatione facilè principem Lam-
placenorum: eius esse filiam, quæ cum patre
habitareret, propterea quòd virum non haberet,
mulierem eximia pulchritudine, sed eam sum-
ma integritate, pudicitiaque existimari. Ho-
mo, ut hæc audiret, sic exarsit ad id, quod non
modò ipse nunquam viderat, sed ne audierat
quidè ab eo, qui ipse vidisset, ut statim ad Phi-
lodamum migrare se diceret velle. Hospes ia-
nitor, qui nihil suspicaretur, veritas, ne quid in
se offenderit, hominem summa vi retinere cepit.
Iste, qui hospitis relinquendi causam re-
perire non posset, alia sibi ratione viam muni-
re ad stuprum cepit: Rubrium, delicias suas, in
omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum, &
conscium, parùm laudè diuersari dicit: ad Phi-
lodamum deduci iubet, quod ubi est Philoda-
mo nunciatum, tamen si erat ignarus, quantum
sibi, ac liberis suis iam tum mali constitueret,
tamen ad istum venit, ostendit munus
suum illud non esse: se eum suæ partes essent,
hospitem recipiendum, tamen ipsos tan-
tum prætores, & Consules, non Legato-
rum asseclas recipere solere. Hæc qui vna capi-
ditate raperetur, totum illius postulatam, cau-
samque neglexit, per vim ad eum qui recipere
non debebat, Rubrium deduci imperauit.
Hic Philodamus, posteaquam ius suum
vincere non potuit, ut humanitatem con-
sue-

suetudinem que retineret, laborabat. Homo, qui semper hospitalissimus, amicissimusque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium inuitus in domum suam recepisse: Magnifice, & ornate, ut erat, impietatis inter suos copiosus conuiuium comparat, rogat Rubrium, ut quos ei commodum sit, inuitet, locum sibi soli, si videatur, relinquat: ut etiam filium suum lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mitteret ad cenam. Tum Rubrius istius comites inuitat, eos omnes. Verres certiores facit, quid opus esset. Maturè veniunt, discumbitur: fit sermo inter eos, & inuitatio, ut Græco more biberetur; hospes hortatur, poscunt maioribus poculis: celebratur omnium sermone, lætitiæque conuiuium. Posteaquam satis res Rubrio calere visa est: Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non inuadè vocari iubes? homo, & qui summa grauitate, & id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. Instare Rubrius: Tum ille, ut aliquid responderet, negauit moris esse Græcorum, ut in conuiuiis virorum accumberent mulieres. Hic tum alius, ex alia parte: Enim uerò ferendum hoc non est, vocetur mulier, & simul seruis suis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent imperat: quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filia suæ vis afferretur, seruos suos ad se vocat, his imperat, ut se ipsum negligant, filiam defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantum domesticum mali filio suo nunciet. Clamor interea fit tota domo, pugna inter seruos Rubrii, atque hospitis, iactatur domi suæ vir optimus, & homo honestissimus, pro se manus quisque affert, aqua deinde feruenti à Rubrio Philodamus perfunditur. Hæc ubi filio nunciata sunt, statim exanimatus ad ædes contendit, ut & vitæ patris, & pudicitia sororis succurreret: omnes eodem animo Lampfaceni simul: ut hoc audierunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. Hic lictor istius Cornelius, qui cum eius seruis erat, à Rubrio quasi in præsidio ad auferendam mulierem collocatus occiditur, serui nonnulli vulnerantur. Ipse Rubrius in turba fangiatur, iste qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliqua euolare, si posset, &c.

Hæc vna, ut optimum iuuentuti exemplar proponi potest.

Narratio, & hypotyposis pulchra, de pauperis filio, qui pro diuite amico pugnavit vsque ad necem in certamine gladiatorio.

CAPVT XXIII.

A Lebat deuorum corpus grauior omni fame lagina, & inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, ut nouissimè perderem calamitatis meæ innocentiam, discibam quotidie scelus. Hæc tamen omnia sustinui, tuli, ad eodè difficile est etiam sua causa mori. Etiam dies aderat, iamque ad spectaculum supplicij nostri populus conuenerat; iam ostentata per arenam periturorum corpora mortis suæ pompam duxerant, se debat sanguine nostro fauorabilis dominus, cum cuius, ut interiecto mari, non fortunam quisquam nosse, non natales, non patrem poterat, vna tamen res. faceret apud quosdam miserabilem, quod videbar, inique comparatus, certa enim arenæ destinabat victima, nemo munerario vilis stererat.

Fremebant ubique omnia apparatus mortis, hic ferrum acuebat, ille accendebat ignibus laminas, Hinc virgæ, inde flagella afferebantur, omnes piratas putares.

Sonabant clangore ferali tubæ, illatisque Libitinæ toris funus duebatur ante mortem. Vbiq; vulnera, gemitus, eror, totum in oculis periculum.

Si quid est in me abdicatione dignum, iudices, agnosco, quod in hæc amicum meum misi. Est quidem felicibus diffisus vera miseriarum estimatio: figurate tamen, qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Namque & natura redit in extremis tristis præteritæ voluptatis recordatio, & mihi cum generis conscientia, cum fortunæ conscius aliquando fulgor, cum liberalibus artes, cum omnia quondam honestiora munerario meo, domus, familia, amici, ceteraque nunquam videnda in vltima mortis expectatione succurrerent, tenenti seruilis arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si vlla miseris fides est) quid horum omnium ignari agerent propinqui? nihil peius de fortuna mea suspicantes, quam quod scripseram, illud tamen grauissimum, quod patrem, qui tandiu non veniret, captum putabam. Ergo ro-

Pauperis filius pro diuite pugnat.

Quintus deus 9. f. 2. 6. p. 2. Sagina gladiatorio. Gladiatoris tyronis discitur quid sit gladiatoria.

Gladiatoris apparatus.

Voluptatis recordatio in miseriarum.

ea cogitatione intentus in mortem expectabam crenentum illum confectorem. Quis enim dubitet quid futurum fuerit, si ego pugnassem ille quoque occisus est, qui inter nos, vt apparet, fortior fuit.

His cogitationibus attonito, & in mortem iam pene demerso, inopinata subito amici mei species effulsit. Obstupui, totumque corpus percurrit frigidus pavor, neque aliter, quam si vana obijceretur oculis imago, mente captus. At vbi primum lux redijt, laxatumque est iter vocis, Quid tu, inquam, quo casu peruenisti huc miser? numquid & te vendidere piratæ? At ille complexus ceruices meas, effusus in pectus meum lachrymis solutus, intercepto propè iam spiritu, sero, iam trepidante me, primam vocem, & diu solam edidit, *satius vixi*. Et verò causas itineris reddidit, & venisse se ad red'mendum indicauit. Et, vnde, inquam, tibi pecunia? nisi redieris in gratiam, & te pater meus misit?

Amicitia
fidelis ex
emplum.

Pulchra sen-
sentatio

Audite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrum coram circumstetis, sed si patitur natura rerum, totus ad cognitionem talis exempli orbis circumfluat. Tacete priora sæcula, in quibus tamen à primordio generis humani, paucissima amicitia paria admirabiliora fecerat longa temporibus nostris fides intercepta, quicquid historie tradiderunt, carmina finxerunt, fabula adiecerunt, sub hac comparatione taceant.

Amici
pauperis
generositas.

Quis crederet, (si dubitari posset) inter duos amicos, quorum alterum immuam malorum omnium fortuna fecerat, alterum piratis, ac lanistæ tradiderat, meliorem conditionem fuisse captiui? si diues essem, inquit, pecuniam pro te attulissem. Quod vnum pauperibus præsidium est, manus habeo, piratis has daturus fui, has pro te in pugnam vicarias dabo.

Ignosce pater, quod nimia contentione affectus, penè tibi orbitatis vulnus impresserim. Testor Deos, non per me sterisse quod viuo. Neque enim ita me efferat ludus, aut in tantum durauerat animum longa cædis meditatio, vt eum amicum vellem occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam meam, & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam volebam, neque vllis precibus poteram euinci, quanquam se non super futurum alioqui minabatur, idque vnum affirmabat interesse, verum vicarium vellem habere mortis, an comitem.

Non vici: quid igitur actum sit queritis? Duxit me ad munerarium, iudices. Quas ego illius preces, quam pertinaces lachrymas, quam miserabilem obstinationem vidi? Nemo vnquam sic rogauit missionem. Transferuntur in illum detracta corpori arma, & malè artatis insignibus festinatum par producitur. Quid me admoneris supremarum amici mei precum? quibus hæc alimenta, caridè emptæ, inopi partis senecturi petita: adiutorium hoc ad causam putatis? me pudet, quod rogatus sum; Per hanc, inquit, mihi, lucem vltimam, per notissimam amoris nostri fidem, non sinas mendicare parentem meum, sustineas, adiuues, præstes affectum, si mereor, tu sis illi vicarius meus. Nec plura dicendi tempus fuit, iamque suprema per galeam dederam oscula, digressisque in diuersum ministris permittitur Mars erat.

Parentum
cura.

O quam sollicitus spectauit, quam attonita mente, quam simili corporis motu. Quoties ad insectum mucronem, quasi ipse peteret, me submisit? Quoties ad conatus erectus sum.

O misera cogitatio, o crudelis natura metus! merito tu, amice, pugnare maluisti: Facinus indignum, illum animum, illum ardorem non contigisse castris, non bellicis certaminibus, vbi vera virtus, nulla pugnandi lege præmium scribitur.

Qua vi prælium inuaserat, iratus etiam nunc tanquam aduersario meo, ad omnes callidè veterani gladiatoris astu impetus excipiebatur, omnes contra se erant. Nec difficilem tamen sub illo præferim auctoramento habuisset missionem, sed noluit gladiator viuere.

Igitur iam nudum corpus vulneribus offerens, vt totam propè mercedem semel solueret, stans perijt, cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, securo consenescere æuo, cui tranquillam sine reprehensione, agere vitam, iacet confectus vulneribus, & primo iuuentutis flore perijt miser, fato meo.

At ego qui debebar illi fortunæ, quem mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quam venditus, etiam viatico illius infelicis reuertor.

KK 3

Narra.

Narratio de Caio Canio.

CAPVT XXIV.

C Canius, eques Romanus, nec infacetus, & *Cir. 3. Offic.* **C**anis litteratus, cum Syracusis, oliandi causa, non negotiandi, ut ipse dicere solebat se contulisset, dicebatur se hortulos aliquos emere velle, quod inuitaret amicos, & ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percrebuisse, Pythius ei quidam, qui argentariam faceret Syracusis, dixit, venies quidem se hortos non habere, sed licere vti, Canio, si veller, ut suis. Et simul ad cenam hominem in hortos inuitauit in posterum diem. Cumque ille promississet, tum Pythius, ut argentarius, qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se conuocauit, & ab ijs petiuit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitque quid eos facere veller. Ad cenam venit Canius, erat opipare à Pythio apparatus conuiuium. Cymbarum ante hortulos multitudo, pro se quisque quod ceperat, afferebat, ante pedes Pythij pisces proieciabantur. Tum Canius: Quæso, inquit, quid esto Pythi? tantumne piscum tantumne cymbarum? Er ille: quid mirum, inquit, hoc loco est, Syracusis quicquid est piscium: hic aquatio; hac villa isti cetera non possunt. Incensus Canius cupiditate, contendit à Pythio ut venderet, grauatur ille primo. Quid multa impetrat. Emit homo cupidus, & locuples, tanti quanti Pythius voluit, & emit instructos, nomina facit, negotium conficit. Inuitat Canius postera die familiares suos, venit ipse mature, scalmum nullum videt, quærit ex proximo vicino, num feriarum quædam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nulla quod sciam, ille inquit, sed hic piscari nulli solent. Itaque mirabar heri quid accidisset. Stomachari coepit Canius. Sed quid faceret, &c.

Narratio de Morte Socratis.

CAPVT XXV.

Hæc ille locutus, surrexit, & contulit se in conclaue quoddam ad lauacrum. Crito autem illum sequebatur, sed nos iussit expectare. Mansimus igitur differentes de ijs, quæ disputata fuerant, eaque considerabamus inter nos. Interdum & commemorabamus

calamitatem nostram, quanta nobis illa accideret; videbamurque planè non secus ac parente priuati, reliquam vitam in orbitate tracturi esse. Posteaquam verò ille lauisset, apportarique esset ad eum liberi (habebat enim duos paruulos filios, & unum grandem) adessentque iam familiares mulieres, collocutus cum illis præsentente Critone, & datis mandatis, quæ voluerat, iussit mulieres & pueros discedere, venitque ipse ad nos. Atque erat iam propinquus occasus solis, diutius enim intus fuerat commoratus. Vbi autem aduenit, totus assedit, neque sanè multa posthæc locutus est. Tum affuit minister vñdecimviro- rum, coramque illo assistens: Non accusabere te, ô Socrates, inquit, eo quo alios nomine accusare soleo, qui irascuntur mihi & malum imprecantur, cum denuncio illis hauriendum esse venenum, coactus à magistratibus. Te verò cum toto hoc tempore cognoui constantissimum simul & mansuetissimum, & fortissimum virum omnium qui vnquam hoc in loco fuere: tum satis scio, non irasci mihi, sed illis quos scis esse auctores huius rei. Proinde nunc (cur enim assim, nosti) & vale, & operam da, ut quæ ferre necesse est, quam nimè iniquo feras animo. Interque hæc lachrymans se auertit ac discessit. At Socrates adspiciens ad illum. Etiam tu vale, inquit, & nos faciemus quæ mones. Et mox ad nos: Quam vrbani inquit hic homo est! Atque is toto hoc tempore me inuifere, & sæpe mecum colloqui, fuitque planè vir optimus. Quam verò constanter me nunc deplorat! Nos verò, Crito, pateamus illi, afferatque aliquis venenum, si iam est tritum, sin minus, terat ille. Ibi Crito: At ego inquit, ô Socrates, solem adhuc in montibus esse, neque penitus occidisse arbitror. Quin etiam scio, accepto nuncio quosdam valde sero bibere, atque post cenam demum, & potum largiore, ac coniunctionem eorum, quorum quisque maximo desiderio tenetur. Quare ne festines, adhuc enim satis temporis suppetit. At Socrates, Iure hæc, inquit, Crito, ab istis fiunt, quæ commemorasti: lucrum enim inesse arbitrantur, egoque iure facturus non sum. Nihil enim lucri facturus videor, cum paulo tamen post bibero, nisi ut ipse me ridiculum esse iudicem ob vitæ cupiditatem, quique iam parcam illi deficienti. Ito igitur, & morem mihi gere, caueque aliter facias. His auditis, Crito inuit propè astanti puero; qui egressus, & plusculum

culum temporis foris commoratus, redijt, ad ducens eum, qui oblaturus venenum erat, quod apportabat in calice tritum. Eum conspicatus Socrates, age, inquit, vir oprime, nam tu harum es peritus, quid nunc agendum est? Nihil aliud, inquit, quam potus ut obambules, donec grauari crura senseris, deinde accumbes, atque reliqua ipsum ager. Simulque porrexit illi calicem. Hic verò accepto illo, mi Echeocrates, minimè turbatus, sineque trepidatione, immutato & colore & vultu, sed ut consueuerat, torum obtuens ad illum: Quid naras, inquit, de hoc poculo? Verum alicui hinc libare quicquam licet, an nō licet? Tantum, inquit, o Socrates, miscemus, quantum ad mediocrem hantum satis esse existimamus. Intellego, inquit ille, Deos quidem certe precari licet, ut hæc hinc migratio illuc felix eueniat, id quod & precor & ego opto. Atque hæc locutus, paululumque moratus, admodum expedite sineque omni difficultate exhaussit. Nostrum quidem plerique ægre hæc hinc lachrymas continere potueramus. Vbi verò & bibentem vidimus, & exhaustum iam venenum esse, vincebamur plane, mihiq; ipsi adeo vi lachrymarum flumen quoddam erumpere. Itaque obnoluit deplorabam me ipsum; non enim illum sane, sed fortunam meam, qui tali amico priuatus essem. At Crito ante me cum lachrymas continere non posset, surrexerat. Sed Apollodorus dudum etiam lachrymari non cessauerat. Tum verò inter lachrymas fremens & indignans, nemini non fletum mouit, præter quidem Socratem, qui, Quid agitis, inquit, inepri? Ego enim certe, non minimam hanc habui causam, cur mulieres ablegauerim, ne in hunc modum delinqueretur. Nam audiui fauendum esse linguis, mortis tempore. Proinde quiescite & perdurate. Quæ cū audiuisset, pudore affecti repressimus lachrymas. Ille verò cum aliquantisper obambulasset, cumque iam diceret crura grauari, reclinauit se supinum: id enim minister veneni iusserat, isque attretans simul eum, paulo post inspiciebat pedes & crura. Deinde vehementius premens pedem, rogauit an sentiret; hinc peruenit ad tribas, atque ita ascendens, demonstrauit eum iam frigescere & rigescere. Iterumque attretans. Postquam, inquit, cor attigerit, tum interibit. Iamque adeo propemodum frigus supra inguinem euaserat, atque ille remotis uestibus, quibus fuerat obuolutus, quod qui-

dem postremum fuit locutus, Æsculapio, inquit, o Crito, gallum debemus: quem videre ut reddatis, atque caute ne hoc negligatur. Ita erit, inquit Crito. Sed nunquid aliud imperas? Hoc interroganti nihil magis ille respondit. Hic finis o Echeocrates, fuit amici nostri, viri, ut dicere possum, eorum qui nobis noxi facere, omnium & fortissimi & sapientissimi, & iustissimi.

Sunt & alia narrationes perelegantæ. quales sunt de fraudibus Philenis apud Sallustium, & de Zopyro apud Liuium.

De Confutatione, & Confirmatione.

CAPVT XXVI.

DICTUM est superius satis copiose de argumentis, nunc confutationis modum doceamus. Confutantur argumenta multis modis, vel ipsius Aristotelis testimonio.

Confutationis quinque modi.

Primò, *ignominia*, hoc est, contemptu, quod contemnimus, & nihili facimus aduerlariorum dicta: sic ferè totam Cælij accusationem Cicero voluit videri magis iras & iurgia dissidentium in amore, & amantium querimonias, quam vera crimina.

Secundò, *hypocrisis*, hoc est, actione, vultu, gestu, & vocis sonore: tale est illud:

*Cantando tu illum, aut unquam tibi fistula
cora*

lunfla fust?

Tertiò, *inreprobatione*, vbi crimen aliquod maxime alienum, vel ipsa iudicum opinione, cum indignatione rejicitur, ut, *Dij te perdant fugitiue*, qui ista obijcis.

Quartò, *antisagoge*, seu compensatione, cum afferimus rem, vel parem, vel maiorem: talis est disputatio pastorum apud Virgilium, vbi vnus quidem mouet quæstionem:

Dic quibus in terris, & eru mihi magnus Apollos,

Tres pateat cæli spatium non amplius vlnas.

Alter non dissoluit, sed noua quæstione aduersarij capere nititur.

Dic quibus in serris, inscripti nomina regum,

Nascantur flore?

Quintò, *apoplanesi*, hoc est, deductione, & fallacia, cum iudicem vel auditorem à re nobis

contraria deducimus, quando pollicemur de eo quod obiectum est, nos alio loco esse dicturos, & ita sensim elabimur, auditorumque animos ab eo, quod nos premebat, ad aliarum rerum vtilem considerationem traducimus, quod sæpè facit Cicero.

Sextus est communis confutandi modus, si negentur falsa, vt à nostra opinione, consuetudine, à personis, à rebus, à testimonijs aliena, ostendanturque absurda, repugnantia, contradictoria, distinguantur dubia, illustretur obscura, causæ & rerum, & factorum afferantur.

Prudentia in confutationibus seruanda.

Quæres, quis tandem vsus, aut modus confutationis optimus censetur: Habenda est in eo rerum, personarum, & temporum non leuis ratio. Multa indignatione, multa risu, multa interrogationis alicuius vibanitate tela aduersariorum sunt persæpè feliciter hebetata, quæ rationum multitudo nunquam euicisset: imò ea sæpè obijciuntur, in quibus refellendis, si te pugnacem ostenderis, alius facti suspensionem desiges mentibus auditorum: Prolepses etiam, & excusationes non petita, sæpè accusationes fuerunt.

Videndum igitur diligenter, quid oratoria prudentia præcibat.

Nonnunquam personæ sunt tantæ autoritatis, & sanctitudinis, vt vel silentio, vel vno saltem verbo satis luculentam per se faciant apologiam.

Scipio Africanus, cum ab accusatore quodam importunè, & præseruidè posceretur, multisque insuper delictis oneraretur, ad longam accusationem respondit:

[Hoc die, Tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale, & Carthaginensibus, signis collatis, bene, ac feliciter pugnaui. Ego hinc extemplo, in Capitolium, ad Iouem optimum maximum, Iunonemque, & Mineruam, ceterosque Deos, qui Capitolio, atque arci præsident, salutandos ibo, vsque gratias agam: Vestrum quoque, Quirites, quibus commodum est, ite mecum, & orate Deos, vt mei similes principes habeatis.]

Nihil obiecit, nihil purgauit, totam tamen secum traxit multitudinem, & calumpniatorem nequicquam latrantem, luculenta plaga percussit. Hæc autoritatem Scipionis decabant, qui, vt generosissimus leo, canem non putauit sua dignum iracundia.

Confutatio Sophistarum. Alij procaces Sophistas, & omnibus infestis, arguta nonnunquam interrogatiue, aut

parasylogismo cæperunt, iisque frustra captiuo orationis ambitu nitentibus securim iniecerunt. Iuuant talia nonnunquam, si commode stant, & pro decore personarum. Sed istis omissis, ubi res ea indicatur, quæ legitimum certamen requirit, tum confutationi pugnaciter insistendum.

Et primum quidem intentatæ ab aduersario petitiones sunt proponendæ, quas nonnulli sæpè de industria dissimulare, eleuare, & in ambiguis sententijs trahere solent, quod ego malæ fidei, & apud acutos auditores, natumque aduersarium, minus securum arbitror. Is sarijs impemum statim iustam querelam infert, sua infert, sua inuerti, se obrorto collo trahi, non esse hanc suam mentem, parum fideliter agi. Itaque ipso statim limine refutantis periclitatur fides, & quicquid malè iactis fundamentis astruitur, leuissimo ictu concidit. Leoni (inquit Apologus) homo quispian picta, fictaque leonum simulachra ostendebat, valentissimi cuiusdam bestiarj calcata pedibus, & sui generis robur prædicabat. Tum verò leo; Fabulæ sunt, inquit, ista, quid si leones pingere, fingereque didicissent, quot homines videres leonum pedibus compressos, atque subiectos. Haud dissimiliter euenit in ijs, qui leues quædam, & siculneas aduersarijs rationes affingunt, de quibus ipsi nunquam cogitarunt: Hinc in confutando disertissimi sunt, & planè magnifici.

Sed hæc præuaricationis potius sunt, quam iusti certaminis, nec apud graues viros licent, ne in eos quidem, *Quorū Flaminia regitur cinis, atque Latina.*

Hanc ob rem, qui suæ in refutando sinceritatis plenius dare volunt indicium; ipsa plerumque aduersariorum verba ex scripto recitant, & præfigunt, deinde confutant, sed non est semper necesse in eisdem iurare apices, modò fideliter sensus assequamur. Postquam obiecta petitio est, sequitur confutatio, quæ tota ex locis argumentorum coalescit. Ea censetur autem optima, cum excurrit per ea capita, quæ Græci Rhetores ἀνακόλῳθον ἀδύνατοι, ἀσάφεις, ἀπίθανον, ἀπρεπές, ἀσύμφορον appellant. *Ανακόλῳθον* robustissimum est confutandi genus, quo velim primum si generari possit aduersarium feriri. Dicitur enim inconsequens, seu repugnans: quod fit, cum ex aduersarij oratione multa passim dicta colliguntur, quæ conciliari nullo modo possint, sed

Liu 1.8. bell. Mac. Scipionis Africanus admirabilis.

Confutatio qua vsus Scipio, mirabilis.

Confutatio Sophistarum.

Confutatio Sincera.

Confutatio

sed manifestam inter se contentione[m] habeant. Tum certe non levis plaga infertur, cum is non tantum nobiscum, quam secum pugnat ostenditur.

Eiuidem generis est ἀδύνατον, ubi quod factum obijcitur, fieri non potuisse, aut esse, firmis rationibus addicitur, quæ a natura, & causis rerum, cæterisque similibus sumuntur, si hæc probari non possunt, nitendum est, ut saltem ἀπίθανον, res minus probabilis hoc loco, hoc tempore, his personis fuisse videatur.

Item, si ab adversario minus dilucide collecta sunt argumenta, exagitantur etiam eius conjecturæ, quod incerta pro certis, obscura pro notis, falsa pro veris afferat. Non esse rem, quæ geritur, tam parvi momenti, ut leuissimis sigmentis sit permittenda.

Accedunt ἀρρητὰ & ἀνόητα, quæ non tantam vim habent, ac superiora, commodè tamen nonnunquam adhibentur, ubi res, quæ obijcitur, primum à dignitate personæ aliena, deinde minimè lucrosa, aut commoda.

Castus

Postremò etiam damosa ostenditur, sollebat enim Cassius veteris illud querere; Cuius.

Confutatio omni ordo.

Ordo autem confutationis à prudentia Oratoris melius præscribetur, sæpè minuta quedam obiecta, quasi leuioris armaturæ milites, in primo agmine conciduntur, mox ad grauiora deveniunt. Sæpè quæ maioris sunt ponderis, prius confutatur: quibus expugnat, tenuia quæque facillè concidunt. Nonnunquam caput illud percussit, cui cætera, quasi per annulos catenarum nexa coherent, exinde reliqua nullo negotio diffuuntur.

Pugnatur aliquando cæsim contrà multas, & exiles rationes, aliquando diductius res virgetur, & quò plus caloris, & spiritus habeat confutatio, bene tractatur per dialogismos, ironias, subiectiones, concessiones, ratiocinationes, & concisè vibratas propositiones, & similia, quibus vis, & ardor oratoris magis incalcescit.

Confirmatio.

In confirmatione contraria est ratio eorūdem argumentorum, cæteroque per idem propè filum extenditur, quanquam magnum discrimen habendum est confirmationis demonstratiuæ, & iudicialis: Illa siquidem, cum de ijs rebus agat sæpius, quæ omnibus probatissimæ sunt, florem, ornatum, & gratiam spectat potius, quam contentiosam probationem.

Hæc magis instat rebus, & argumentis, & prudenter quidem facit, si minuta, & quæ facillè ab adversarijs vellicati possunt, amputat.

Ea autem maxime in primis, & vltimis ordinibus opponit, quæ robustissima sunt, quæque primas aggressiones, ut plurimum vehementiores, sibi sustinent.

Utitur autem utraque, tum confutatio, tum confirmatio, telo argumentationis, cuius varietas sunt species.

NN.

a Hoc Divus Dionysius Areopagita, capite octavo de divinis nominibus vocat ἄγος τοῦ ἀδύνατον ἀντίπρως ἀναμάρτητον.

De ratiocinatione, & inductione.

CAPVT XXVII.

Ratiocinatio disputatorum telum est proprium; & si ea minus expressè oratores, magna tamen dexteritate utuntur. Nam, & orationes plerumque totas in syllogismo fundatas esse videas. Itaque non simpliciter, & nudè propositiones exeant oportet, sed alijs insuper argumentis confirmantur, passimque figurarum illustrentur ornamentis, ipsa denique conclusio satis per se intellecta latentè per varios motus, quasi per cuniculos in animum irrepit.

Inductio familiarissima est oratoribus, & ad ornandum illustrissima. Audi illam Senecæ, quam magnifica est.

Navis bona dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum, aut aurum rostrum est, nec cuius turæ eboe calata est, nec quæ fiscis, ac opibus regis pressa est, sed stabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida, gubernaculo parens, velox, & consentiens vento.

Sem. ep. 7. Inductio in signis est.

Gladium bonum dices, non cui deauratus est baltheus, nec cui vagina gemmis distinguitur, sed cui & adsecandum subtilis acies, & mucro munimentum omne rapturus.

Virtus sola hominibus facit.

Regula non quam formosa, sed quam recta sit queritur.

Eo quodque laudatur, cui comparatur quod illi proprium est. Ergo in homine quoque nihil ad rem pertinet, quantum ariet, quantum sceneret, a quam multis salutetur, quam

quam pretioso incumbat lecto, quam pellucido poculo bibat, sed quam bonus sit.

Hæc suaviter instillantur, probantque simul, & delectant: tum si rerum, quæ inducuntur, magna sit multitudo, latissimum præbent campum orationis.

Talem inductionem inuenies apud Tertulianum, libro de pallio cap. 2. ubi à cælo, elementis, hominibus &c. probat omnia mutari.

Eiusdem generis sunt exempla, quorum usus frequens, probatio facilis, & efficax, nec impar delectatio, ut non immerito dicatur longum iter esse per præcepta; breue, & efficax per exempla; & ut ait Petrus Diaconus apud D. Gregorium, dialog. 11.

Exemplum nota vs.

In expositione virtutum, qualiter insynianda, atque commendanda sit virtus agnoscimus, in narratione vero signorum cognoscimus inuenta, ac reuera, qualiter delatentur: Et sunt nonnulli, quos ad amorem patriæ cælestis plus exempla, quam prædicamenta succendunt.

In omni genere orationis hæc argumentatio plurimum valet. Nescim tamen quod plerique faciunt, multorum exemplorum farraginem afferre, sed delectu, & parcitate temperare.

De enthymemate.

CAPVT XXVIII.

Enthymemata & epicheremata Rhetorum sunt iacula: Arque enthymematis quidem magnus est usus, cum præsertim omnes ingenii notiones, & sensa à Græcis vocentur enthymemata. Nec alia fuit mens Alcidis, cum *εὐνοίας τε & εὐνομηδίας ἐπινοίας* nominauit, inuentionum fecunditatem sermonisque vberem facilitatem.

Circa inspicia.

Magis acriter dicuntur Enthymemata, quæ sunt ex contrarijs conclusa, ut enim illa acutissima sunt, sic enthymematis nomen *κατ' ἄκρον* sibi vendicant. At verò, nec pressius sumptis, nec latius, vulgò vocantur enthymemata argumentationes ex propositione, & conclusione constata; ut, insidiator fuit Clodius, igitur iusta nex homini illata.

Oratores qui circa hypothèses versantur, plerumque maiorem propositionem, ut notam, & communem omittunt, in minori verò toti sunt, & sic syllogismos traducunt ad enthymemata.

De epicheremate.

CAPVT XXIX.

Epicherematis nomen, si ratio ipsius spectetur, omni argumentationi commune est, & Alexander quidem in Topic. li. 8. *ἐπιχρημα* ait esse syllogismum dialecticum. Valgius aggressionem vocat: Celsus autem indicat, non nostram argumentationis tractationem, & æconomiam, sed ipsam rem, quam aggredimur, id est, argumentum, quo aliquid probaturi sumus, etiamsi nondum verbis explanatum, iam tamen mente conceptum *ἐπιχρημα* dici. Verum discrimen istud tenue est, & imbecillum, cum non inchoatas tantum, sed omni ex parte perfectas argumentationes epicheremata nominari constet. Vfus obtinuit apud Rhetores, ut dicatur breuiter comprehensa ratiocinatio: cuius tres partes in vnius veluti propositionis corpus coalescant. Neque enim opus est omnia semper dilatare multis. Verbum intelligenti sat est.

Epicheremata quid.

De dilemmate.

CAPVT XXX.

Dilemma quod definitur à Suida, *τὸ διὰ δύο ἀντιθέτων ἀπορρηκτὸν*, argumentum ab vtraque parte concludens aduersarium, plurimum ad confutationes valet, ut, Si improbus est, cur vteris? Si probus, cur accusas? Ad hoc genus pertinet *ἀντιστροφὴ*, quæ ex vtraque parte conuertitur.

Aristoteles Rhetoric. li. 2. huiusmodi proponit exemplum;

Sacerdos quædam dissuadebat filio, ne quando verba faceret ad populum. Nam si iniusta, inquit, suaseris, Deos habebis iratos; si iusta, homines. Id hoc pacto retor sit adulescens, Imò expedit orationem habere epud populum, quandoquidem si iusta dixerò, Dijs me amabunt: si iniusta, homines.

Talis Protagoræ, & Euathli captio. Nicæ cum se illi in disciplinam Rhetoricæ tradidisset, grandi mercede pactus, ea lege, ut primo dicendi tyrociniò apud iudices euinceret; iam bellè eruditus mercedem negat. Dic illi dicit

Dilemma Aristoteli.

Dilemma Protagoræ.

Protagoræ Euathli dicit.

him est nobis lingue commercium: Atqui factum est per interpretentiam tertium nobis status indicem eorum, quæ maximè occulta esse oportebat. Sed esto, factum fuerit, quod tamen est infectum; fidem dare, & accipere vicissim nos oportuit: & quamnam ista fides? Iusurandum dices: quis verò mhi proditori, vel iurato credidisset? ac obfides datur: qui? fratrem unum habeo, præterea neminem, quem neque imprudentibus vobis dare, neque ab hoste vllum filium, aut affinem accipere potui. Esto, pecunia, inquit, tentata res est, & perfecta, virum grandi, an exigua? exigua tanta res, non capiebat, grandem multos asportare oportuit, & tot cõiurationis testes fieri, verum & de istis scire velim, pecuniam an interdum tulerint, an nocturnoctem varia, & multiplices vallant, custodiam, quas ne mulca quidem declinaret: dies, opinor, sed lux istis sceleribus aduersatur. Esto & illud, quanquam absurdum, & iniquum concedatur: in castra hostium penetraui, pecuniam coepi, aut ad me ab hoste delata est, qui potui ego circumstantem exercitum, & sexcentos oculos latere? age iam, quo pacto istam, quam dicitis pecuniam recondidi, quo pacto seruaui? vsus ego sum? non laruissem, defossam reliqui: nihil profuisset: concedatur tamen omnia, quæ assumis, quaquam ineptissima sunt, conuenimus, colloquuti sumus, pecunias accepi, latui, recondidi: oportebat me, quod caput est rei, prodicionem perficere: solus ego perfecissem, nõ est opus, vestris, vnus. Conspirarunt mecum alij: qui? seruuine, an liberi? si quis vestrum, quot quot estis ingenui, reseruerit, ante iudices deferat: seruatorum igitur opera vsus sum? in si da res, Dij boni! & non satis efficax: quid tum? cum seruu manu mille naues prodidissem: alios, inquit, induxisses, difficile est, vobis sapientiores inueniri, sed vnde adduxissem, quem modo in tuo misissem? per portas? Principes elanes habent, & seruant vigilantissime, per scatas: quare iam sint omnia propugnacula militibus circumsepta: diruissem, inquit, murum, & tum credo custodia, quasi struz: vneque me spectassent otiose? omninò, incredibile est.

Attenus arbitros absolutum confutationis exemplum esse propositum.

Expenduntur varia exempla confutationum.

Ex Cicetone, cuius mirifica cum pugnacitate notatur suauitas.

Modus confutationis, per conglobatas rationes, magna vi, & celeritate vibratas, ad persuasionem, & motum, efficax.

CAPVT XXXIV.

Cicero, pro Caelio.

Quid expectatis amplius? an aliquam vocem putatis, ipsam pro se causam, & veritatem posse mittere?

Hæc est innocentia defensio, hæc ipsius causa oratio: hæc vna vox veritatis. In crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis; nemo testis, nemo cõscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidiosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis, ex qua domo recitatur vobis iurando deuincta auctoritas, vt res minimè dubitanda in contetione ponatur, vtrum temeraria, procax, irata mulier fixisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusque vir religiose testimonium dixisse videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno: cuius ego, neque principium inuenire, neque euoluere exitum possum. Quæ fuit enim causa, quam obrem isti mulieri venenum vellet dare Caelius? ne aurum redderet? num petiuit, ne crimen haberet? num quis obiecit? num quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomen derulisset? quin etiam Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Caelio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluro nomen hic derulisset. Credibile est igitur, tantum facinus, nullam ob causam esse commissum: & vos non videtis, fingi sceleris maximi crimen: vltterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur? cui denique commisit, quo adiutore vsus est: quo socio: quo conscio? cur tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit: seruasse mulieris? sic enim obiectum est. Et erat tam demens hic, cui vos ingenuum certe tribuitis. Etiam si cetera

vera inimica ratione detrahitis, ut omnes suas fortunatas alienis seruis committeret? At quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: hisne, quos intelligebat, non communi conditione seruitutis uti, sed licetius, liberius, familiarius. cum domina viuere? quis enim hoc non videt, iudicet aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua nihil geratur, quod foras proferendum sit: in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque flagitia versentur: hic seruos non esse seruos? quibus omnia committantur? per quos geratur? qui versentur? isdem in voluptatibus? quibus occulta credantur? ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redundet? Id igitur Caelius non videbat? si enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat. Sin ei tanta consuetudo, quanta à vobis inducitur, non erat: quæ cum seruis potuit esse familiaritas tanta? Ipsius autem veneni, quæ ratio fingitur? ubi quaesitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuisse, aiunt, domi, vimque eius esse expertum in seruo quodam, ad rem ipsam parato: cuius percelerati interitu esse ab hoc comprobatur venenum. Pro Viri immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conuictis, aut præsentis fraudis poenas, in diem referuntur??

N. N.

I. Primum nota ut ipse aditu acer est, et sibi insani, hoc exemplar esse poterit in iurum consuetudine. II. Vt subiectio in istis multum habet a erimonia, et perhorrens, ea præclarissime videtur. III. Telorum sit turbo, et vel ex quadam emisso, ut tanto oratori, iure quis acclamat Cæsar. IV. In hoc pugnacitatis calore, afferuntur etiam orationi, compta quidam sales, hominis ingenio accommodatissimi.

Modus consultationis per expeditionem.

CAPVT XXXV.

Occurrunt nonnunquam multa lectia consuetada, in quibus diu non est im-

morandum, sed singula carptim perstringenda, quo in genere nexus, & transitiones sunt, plerunque difficiliore, exemplaria sunt in Cicerone pro Plancio. Quæstus utrum mihi putarem, equitis Romani filio, facilliore fuisse, ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia consulari? Ego verò quanquam illi omnia malo, quam mihi, tamen illi honorum aditus nunquam feliciores optavi, quam mihi fuerunt, quin etiam ne forte ille sibi me potius peperisse iam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet. Hæc illi soleo præcipere (quanquam ad præcepta ætas non est gnati) quæ ille à Ioue ortus suis præcipit filiis: vigilandum est semper. Multæ insidiæ sunt bonis. Nostis cætera, quæ nonne, id quod multi vident, quæ scripsit græuis ille, & ingeniosus poeta: scripsit, non ut regios illos pueros, qui iam nusquam erant, sed ut nos, & nostros liberos ad laborem, & laudem excitaret? Quæris quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius? Magis adilis fieri non potuisset: sed hoc præstare, quod ei minus inuideretur. Et enim honorum gradus summis hominibus, & infimis sunt pares: gloriæ disparæ. Quis nostrum se dicit M. Curio, quis C. Fabricio, quis P. Duellio parem? quis Anilio Calarino? quis C. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eosdem summus honorum gradus, quos illi assecuti. Est enim in virtute multis ascensus: ut in gloria maxime excellat, qui virtute plurimum præstet. Honorum populi finis est, consulatus: quem magistratum iam octingenti ferè consecuti sunt. Notum si diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloria dignam. Sed nemò vnquam sic egit, ut ea. Cur iste sit Consul? quid potuit amplius, si L. Brutus esset, qui ciuitate dominatu regio Octauia? Honore nihil amplius, laude multum. Sic igitur Plancius, nihilominus quaestor est factus, & tribunus plebis, & adilis, quam si esset summo loco natus, sed hæc pari loco orti, sunt innumerabiles alij consecuti. Profers triumphos T. Gracchi, & C. Marij, & quæris quid simile in Plancio. Quæ verò ista, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumpharunt, & non quia commissi sunt ijs magistratus, in quibus te bene gesta triumpharent?

Ll 3 Rogas,

Rogas, quæ castraviderit: qui & miles in Cre-
ta, Metello hoc Imperatore, & tribunus in
Macedonia militum fuerit, & quæstor tantum
ex re militari detraxerit temporis, quantum
in me custodiendum transferre maluerit.
Quæris num disertus? Imo, id quod secundum
est, ne sibi quidem videtur. Num iurisconsultus?
quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum
de iure respondisse dicat. Omnes enim istius-
modi artes in ijs reprehenduntur, qui cum
professi fuerint, satisfacere non possunt: non
in ijs, qui abfuisse ab his studijs contententur.
Virtus, probitas, integritas in eandem, non
linguæ volubilitas, non ars, non scientia re-
quiri solet. Ut nos in mancipijs parandis, quæ-
uis frugi hominem, si pro Fabro, aut pro tex-
tore emimus, ferre molestè tolemus, si eas
artes, quas in emendo secuti sumus, si fortè
nesciuerit: sin autem emimus, quem villicum
imponeremus, quem pecori præficeremus,
nihil in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigi-
lantiam, esse curamus: sic pop. Rom. deligit
magistratus, quasi reip. villicos. In quibus, si
qua præterea est ars, facile patitur, sin minus,
virtute eorum, & innocentia contentus est.
Quotus enim quisque disertus: quotus quis-
que iuris peritus est, ut eos numeres, qui vo-
lunt esse? quod si præterea honore dignus ne-
mo, quidam tot optimis, & ornatissimis
vitijs Laterensis dicere. Nihil potest, nisi
cum minus in se iracundum putabis fuisse.
Idem effers Laterensem laudibus, facile pa-
tior, id te agere multis verbis, quod ad iudi-
cium non pertineat: & id te accusantem tan-
diu dicere, quod ego defensor sine periculo
possim confiteri. Et ibidem n. 30. Hic tu vitæ
splendorem maculis aspergis istis? laeis adul-
teria, quæ nemo non modo nomine, sed ne
suspicionem quidem possit agnoscere; maritum
appellas, ut verba singas, non solum crimina.
Ductum esse ab eo in provinciam aliquem di-
cis, libidinis causa, quod non crimen est, sed
impunitum in maleficio mendacium; raptam
esse mimulam, quod dicitur Atinæ factum à
iuvene, veterem quodam in scenicos iure, ma-
ximeque oppidano. O adolescentiam tradu-
ctam eleganter! cui quidem cum quod lice-
rit, obijciatur, tamè id ipsum falsum reperta-
tur. Emissus aliquis è carcere, & quidem e-
missus (ut cognovistis) necessarii hominis; o-
pimique adolescentis rogatu: idem postea
præmandatis requisitus. Atque hæc nec vlla

alia sunt coniecta maledicta in eius vitam,
de cuius vos pudore, religione, integritate
dubitetis. Pater verò, inquit, etiam obesse fi-
lio debet. O vocem duram, atque indignam tua
probitate, Laterensis! Pater ut in iudicio capi-
tis, patet ut in dimicatione fortunarum, pa-
ter ut apud tales viros obesse filio debeat: qui
si esset turpissimus, sordidissimus tamen ipse
nomine patrio valeret apud clementes iudi-
ces, & misericordes: valeret, inquam, com-
muni seculo omnium, & dulcissima commen-
datione naturæ.

N. N.

I. In hoc exemplo nota quomodo tractanda sit
confutatio: quæ multis rebus, usque levisus refellē-
dis est occupata. Et quæ dexteritate transvolando,
plura non nunquam sint disringenda, ne si in rebus
parvi momenti diutius versetur, interperat oratio.
II. Animadvertit in tota hac confutatio: e velo-
citatem acrem, & expeditam, quæ sit per in-
stanter quasi vento vibrata, nihil spissum, nihil
prolixtum, nihil atrenum & languidum, sed tota
oratio quasi flamma, novus, & continenti pabulo di-
atus alicur. III. Verbanitas quæque permixta fra-
gilem addit orationi, à qua Ciceronis ingenium
nunquam recedit.

Modus confutationis mixtus serijs rationi-
bus, & ironijs aculeatis.

CAPVT XXXVI.

Cicero Pisonem confutat, qui se triumphum
sprevisse profitebatur: n. 36. At au-
distis, Patres conscripti, Philosophi vocem
negavit se triumphum cupidum vnum fuisse.
O scelus! O pestis! O labes! cum extingue-
bas senatum, vendebas auctoritatem huius
ordinis, addicebas tribuno plebis consula-
tum tuum, repub. evertebas, prodebas ca-
put, & salutem meam vna mercede pro-
vinciæ: si triumphum non cupiebas, cuius
tandem rei cupiditate arsisse defendes? sæ-
pe enim vidi, qui & mihi, & cæretis cupidio-
res provinciæ viderentur, triumphum nomine
tegere, atque velare cupiditatem suam. Hoc
modo D. Silanus Consul in hoc ordine, hoc
meus etiã collega dicebat, neque enim quis-
quam potest exercitum cupere, aperreque
pete-

petere, ut non praterat cupiditatem triumphii. Quod si te senatus, populusque Romanus aut non appetentem, aut etiam reculantem, bellum suscipere, exercitum ducere coegisset, tamen erat angusti animi, atque demissi, triumphii honorem, atque dignitatem contemnere. Nam ut leuitatis est, omnem aucupari rumorem, & omnes umbras, etiam falsæ gloriæ consecrari: sic leuis est animi lucem, splendoremque fugientis, istam gloriam, qui est fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare. Cum verò non modò non postulante, atque cogente, sed inuito, atque oppresso senatu, non modo nullo pop. Rom. studio, sed nullo ferente suffragium libero, prouincia tibi ista manupretium fuerit non euerse per te, sed perditæ ciuitatis: cumque omnium tuorum scelorum hæc pæctio exstiterit, ut si tu totam temp. nefarijs latronibus tradidisses, Macedonia tibi ob eam rem, quibus tu finibus velles, redderetur: cum exhauriebas ætarium: cum orbabas Italiam iuuenarute: cum mare vastissimum hyeme transibas, si triumphum contemnebas, quæ te, prædo amentissime, nisi prædæ, ac rapinarum cupiditas tam cæca rapiebat: Non est integrum Cn. Pompeio consilio iam uti tuo, errauit enim, non gustat istam tuam philosophiam. Ter iam homo stultus triumphauit. Crasse, pudet metui, quid est, quod confecto formidolosissimo bello, coronam illam lauream, tibi tantopere decerni volueris à senatu? P. Seruili, Q. Metelle, Ca. Curio, P. Africane, cui non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum, prius quam in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontino, necessario meos iam non est integrum. Religionibus enim susceptis impeditur. O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Maximum! ò amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum consulum, qui triumpharunt! sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat hic homulus ex argilla, & luto factus Epicurus, dare hæc præclara præcepta sapientiæ, clarissimo, & summo Imperatori, genero suo: fertur ille vir, mihi crede, gloria flagrat, ardet, cupiditate iusti & magni triumphii, non didicit eadem ista, quæ tu mitte ad eum libellum: sed iam, si ipse coram congradi poteris, meditare, quibus verbis inceslam illius cupiditatem comprimis, atque restringas, valebis apud hominem volitan-

tem cupiditate gloriæ, vir moderatus, & cõstans, apud indoctum eruditus, apud generum sacer. Dices enim ut es homo factus, ad persuadendum conuincus, perfectus politus e schola: Quid est Cæsar, quod te supplicationes toties decreta, tot dierum tantopere delectent? in quibus homines errore ducuntur: quas Dij negligunt: qui (ut noster ille diuinus dixit Epicurus) neque propitij cuiquam esse solent, neque irari. Non facies fidem, scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim, & esse, & fuisse Deos videbit iratos. Vertes te ad alteram scholam: differes de triumpho. Quid tandem habet iste curus? quid vincti ante curum duces? quid simulachra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta pencepucorum, captare plausus, vehi per vrberem, conspicere velle: quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere, nihil quod referre ad voluptatem corporis possis. Quin tu me vides, qui ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Qu. Metellus, T. Didius, innumera-biles alij, leui cupiditate commoti triumpharunt: ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam, Macedonicam lauream conculcarim, ipse cõ hominibus quindecim malè vestitis, ad portam Cælimontanam sitiens peruenirem? quoniam in loco mihi libertus præclaro imperatori, domum ex hac die biduo ante conduxerat: quæ vacua si non fuisset, in campo Martio tabernaculum mihi collocassem. Numus interea mihi, Cæsar, neglectis vehiculis triumphalibus, domi manet, & manebit. Rationes ad ætarium retuli continuò, sicut tua lex iubebat: neque alia villa in re legi tuæ parui, quas rationes, si cognoris: intelliges, nemini pluraquam mihi literas profuisse. Ita enim sunt perscriptæ scitè, & literatè, ut scriba, ad ætarium, qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perficías, commurmuratus sit. Ratio quidem Heracle: apparet, argentum *ixviii*. Hæc tu oratione non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. O tenebræ! ò lutum! ò sordes! ò paterni generis oblite, materni vix memor! Ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quam ut Mediolanensi præcone, a uo tuo dignum esse videatur. L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis spiculis pro-

perferu-

per scrutatus est Alpes: ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquam quereret. Eadem cupiditate vir summo ingenio praeditus, C. Cotta, nullo certo hoste, flagrauit, eorum neuter triumphauit, quod alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa abs te paulo ante M. Pisonis cupiditas triumphanti, à qua te longè dixisti abhorere: qui etiam si maius magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est, tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior, quam Piso, prudentior, quam Cotta, abundantior ingenio, sapientia, quam Crassus, ea contemnis, quae ibi idiotae, ut tu appellas, praedicta duxerunt. Quod si reprehendis, quod cupidi laurea fuerint, cum bella, aut parua, aut nulla gesserat: tu tantis uictorijs subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorum, praemia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti. Neque uero contempsisti, licet Themista sapientior, sed os tuum ferrum senatus conuicio verberari noluerit.

Vide item
praclarum
eius ex
plum: de
diuin. n. 53.

Est & illa confutatio ironica, & artificiosa, cum debile aliquod aduersarij praesidium oratores extollunt per iocum, & derisum, ut facilius infringant, sic res militares Vetrus confutat Cic. 7. Verr. n. 3.

Non possum dissimulare, Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re militari, omnia quae fecit, in punè fecerit. Venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij, quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis, causa prope perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius à pectore abscidit, ut cecitrices Pop. Rom. iudicetq; aspicerent aduerso corpore exceptas: simul & de illò vulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer ut vererentur, ne quem virum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non percipisset, hic non ad populi Rom. laudem, sed ad iudicum crudelitatem videretur esse seruatus. Hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, viaque tentatur: idem quaeritur, sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium, vitiorumque pitepsus: at est bonus Imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora referendus. Non agam summo iure tecum: non dicam

id quod debeam forsitan obtinere: cum iudicium certa lege sit constitutum, non quod in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere: non, inquam, sic agam, sed ita quaeram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerint in bello. Quid dices? an bello fugitiuorum Sicilia virtute tibi tua liberata? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. At in Italia fuit, tateo, & magnum quidem, ac uehemens, num igitur ex bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius victoriae gloriam cum M. Crasso, aut Ca. Pompeio communicandum putas? non arbitror hoc etiam deesse impudentiae tuae, ut quidquam eiusmodi dicere audeas. Obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiae possent: ubi? quando? qua ex parte? cum aut nobis, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam per os audiimus, & illud audiimus, M. Crassi fortissimi viri, virtute consilioque factum, ne ratibus coniunctis, freto fugitiui ad Messanara transire possent: à quo illi conatu non tanopere prohibendi fuissent, si illa in Sicilia praesidia ad illorum aduentum opposita putarentur.

N. N.

I. Hac ad apparatus valet, & pompam, ubi tenentur iam auditorum animi, nec res tam probationem considerant quam delectationem. itaque in istis argumentis Cicero mirificus artifex in sinuosis laciniola orationis flexibus ludens, totum illud ostentat apparatus eloquentiae choragium, hypotyposes facit, inducit sermocinationes, modo ridet, modo serio pungit, modo uellicat, & nihil non praestat ad ornandum.

Modus confutationis per interrogationem.

Cicero pro Quintio nu. 36. Ita rotundè aggredditur.

CAPVT XXXVII.

Nego fuisse causam, cur postularer: nego ex edicto possidere potuisse: nego possidisse:

esse, hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa, cui postulares. Qui hoc intelligi potest: quia Sexto Næuro, neque ex locutionis ratione, neque priuatum quicquam debuit Quintius, quis huic rei testis est? Idem qui acerrimus aduersarius. In hac re te, te (inquam) testem, Næui, citabo. Annū, & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum, simul Quintius, doce, te petisse nō eo istam nescio, quam innumeraibilem pecuniam, doce, aliquando mentionem fecisse: dixisse deberi, debuisse concedā. Moritur C. Quintius, qui tibi, vt ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit, hæres eius P. Quintius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem: eo, doneque vbi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. Quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tamen, Sexte, dissimilis, quis eum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem cum primum vidisset, certiorum faceret? appellaret, rationē afferret? si quid in controuersiam veniret, aut infra parietes, aut summo iure experiretur? irane? quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos, ac necessarios, caros, & honestos esse, atque haberi volunt: id Sext. Næuius nō faceret, qui vsque eo feruet, ferturque auaritia, vt de suis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo vilius ornamentū relinquat? Et is pecuniā, si qua deberetur, nō peteret, qui, quia quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modō, verum etiam hominis propinqui sanguinem, vitamque eriperet conatur? Huic tu molestus esse, videlicet noluisti, quem nunc respirare libere non sinis, quem nunc interficere nefarie cupis. eum tu prudenter appellare volebas? Ita credo hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, pudentem, maiorem natu volebas, aut non audebas appellare. Sæpe vt sit cum ipse te confirmasset, cum statuisset de pecuniæ mentionem facere, cum paratus, meditatūque venisset, homo timidus virginali verecundia, subito ipse te retinebas: excidebat repente oratio cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret, id erat profectō. Credeamus hoc Sext. Næuium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse.

N. R.

Nota argutum initium, & velle, in quo pugnatitas iudicio ueritatē toto deinde corpore iudicat, vt in iudicio comminorati an iustificationibus, sed acerrimus uerget rationibus, & genitium nauiter insigat aduersario.

Modus per Subiectiōnem frequentissimus,
& optimus.

Cic pro Quintio nu. 41.

CAPVT XXXVIII.

Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit at & in provincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. Restat vt lun ma negligentia tibi obstiterit, aut vnica liberalitas: si negligentiam dices, mirabimur; si bonitatem, ridebimus: neque præterea quid possis dicere inuenio. Et pro Sexto Roscio n. 37.

Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur: scelestum, Dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo vno maleficio scelera omnia complexa esse videantur. Etenim si (id quod præclare a sapientibus dicitur) vultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis a se reperietur, in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo moti ipsum, si res postulare, iura diuina, atque humana cogebant: In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro extitit, vt si quando auditum sit, portenti, ac prodigij simile numeretur; quibus tandem te C. Erucij argumentis acculit: totem censes vt oporteret nonne & audaciam eius, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, & mores feros, immancmque naturam, & vitam vitij, flagitijque omnibus de ditam, denique omnia ad perniciem profligata, atque perditā: quom tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax, & sæpe in cruce versatus: at hoc ab accusatore, ne dici quidē, audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & feris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt. De luxuria purgavit Erucius, cū dixit, hūc ne in conuiuiō quidem villo ferē interfuisse. Nihil autē vnquam debuit: cupiditates porrō, quæ pos-

M m sunt

sunt esse in eo, qui (vt ipse accusator obiecit) ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit; quæ vita maximè disjuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. Quæ res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit patri, inquit, non placebat, patri non placebat: quæ ob causam? necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. Nā vt illud incredibile est, mortē oblarā esse patri à filio, sine plurimis, & maximis causis: sic hoc verisimile non est, odio fuisse parenti filium, sine causis multis, & magnis, & necessarijs. Rursus igitur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint vnicuique filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causâ, quem procrearat. At is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud iam perspicuū profectō est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij causam patri, neque sceleris filio, fuisse. Nescio, inquit, quæ causâ odij fuerit: fuisse odium intelligo: quia antea cum duos filios haberet, illū alterum, qui mortuus est, secum omni tempore volebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala, nugatoriaque accusatione, idem mihi vsu venit in causâ optima. Ille quem modo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leues, quæ ratione infirmem, ac diluam reperire nō possum. Quid ais Erucio: rot prædia, tā pulchra, tam fructuosa, Sex. Roscius filio suo relegationis, ac supplicij gratia, colenda, ac tuenda tradiderat?

*Modus per coaccurationem exemplorum,
in quo diligenter notandi sunt
nexus.*

CAPVT XL.

Efficax quoque genus confutationis, quo aduersariorum ora prima aggressionē obturantur, cum facti, quod ipse obijciunt, statim luculentum exemplum in graui auctoritate profertur, vt pro Milone: num. 7.

Negant inueni lucem esse fas ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. In qua tandē vrbe hoc homines stultissimi disputant: nempe in ea, quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri: qui nondum

libera ciuitate pop. Roman. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectam esse fateatur. An est quisquam, qui hæc ignoret, cum de homine occiso quaratur, aut negari omnino solere esse factum: aut rectè, aut iure factum esse defendi? Nisi verò existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cū a C. Carbone tribuno plebis, in concione seditione interrogaretur, quid de T. Gracchi morte sentiret, respondit, iure casum videri. Neque enim posset, Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me consulere, senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc, iudices, nō sine causâ fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderūt, eum, qui patris vlciscendi causâ, matrem necauisset, variatis hominum sententijs, non solum humana, sed etiam deæ sapientissimæ sententia liberatum. Quod si duodecim tabulæ nocturnum furem, quoquo modo: diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impudè voluerunt: quis est, qui quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? At qui si tempus est vllum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certè illud est non modo iustum, verum etiā necessariū, cum vi vis illata defenditur. Puditiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. Marij, propinquus ejus Imperatoris interfectus ab eo est, cui vim asserbat. Facere enim probus adolefcens periculo se, quam perpeti turpiter maluit: atque hunc illis vir summus, scelere solutum, periculo liberauit. Infidiatore verò, & latrone: quæ potest afferri iniusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladij volunt? Quos habere certè non liceret, si vti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex: quam nō didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti: nō instituti, sed imbuti sumus: vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in telâ, aut latronum, aut inimicorum incidisset: omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari iubent, cum ei, qui expectare velit, ante iniusta pœna lucenda sit, quæ iusta repetenda. Est per sapienter, & quodammodo tacitè, dat ipsa lex potestatem defendēdi: quæ nō modo hominē occidi, sed esse cū telo hominis occidē-

si causa vetat: ut cum causa, non telum quaeretur, qui sui defendendi causa telo esset usus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur.

Vide item, quae habet Cicero pro Amer. 42. 44. 45. 48. 52. 54. Cæcinn. 82. 84. Muren. 67. Harulpr. 17.

Confutatio.

Pro cæco reo parricidij per ἀτακόλι-

δοι, & ἐπι' ανου.

CAPVT XL.

Volo nunc scire quemadmodum dicat explicitem, tam difficile facinus: cæcus parricidium cogitavit, eum quocuius se commisit oculis iturus per rotam domum? Quem ducem elegit ille, qui erat in cubiculo suo solus? Secum, opinor, secum deliberat. Sufficit sibi, cum homine expeditissimo loquitur. Cur enim socium conscientiae quaerit? omnia potest scire. Primum nox quando fit: Deinde prospicere sollicitè, an omnis familia dormiat. Gradu suspensio ponere certa vestigia, & in omnem timoris sui partem sollicitum circumagere vultum. O quam parum est in metu, ipsos etiam oculos habere. Ita uobis iste sibi dixit: Occidere quidem patrem volo, sed quem sequentur hæc manus? Nocte solus egrediar, sed quando perueniam? putas non iunctis habitare liminibus? domus inter patrem, filiumque media. Quantum erroris, quantum moræ! spatium ingens, & vix metiendum. Cæcitas inconsulta quid agis? nox ante deficiet. Quid si deinde uterque vigilauerit? quid si nouerit? Age, limen inueniam, cardinem sine strepitu mouebo dormientis cubiculum intrabo, quiescentem feriam patrem, semel satis erit, nec nouerca vigilabit. Securus egrediar, sciente nullo reuertat. Vota sunt ista, sed oculorum, cæcus desperaret etiam, si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quaeramus necesse est, quæ ratio fuerit, ut iuuenis ad parricidium suo potissimum gladio vteretur. Nimirum illud in mentem venit, quia erat relicturus. Nam si alienum, & ignotum in vulnere patris gladium reliquisset, poterat de percussore dubitari. Hæc attulit suum, ut etiam si euasisset, tamen ferro suo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habueram semper, quia usus illo non eram. Ferrum ego parricid

cidio meo, tot ante annos præparati, & sedum illum, quem minabar, patri tandiu nocens fui. Ego eram ferro, ac mente paratus, & torabiere noctes, ante gladium illum familiarem oculis tuis feci, ante omnibus tertullis notum. Pependit in cubiculo meo, tanquam testis conscientiae meæ, palam in medio, negligenter, sic ut subtrahi posset. Non illud conscientia trepida velauit, tam notus in cubiculo fuit, quam cæcitas domini.

Confutatio in qua explicatur lex.

Lex, qui parentes in calamitate deseruerit, insepultus abijciatur.

Filius, ut patrem redimeret è vinculis, matrem cæcam reliquit.

Pater alligatus est, mater cæca est. Vnus utriusque filius, magna locorum distantia. Habet lex in medio debitorem. Duc ad utrum maus, ad utrumque non potes, nisi hanc misero conditionem imponimus, ut quicquid fecerit, proijciendus sit. Si exierit, mater sepeliri vetabit: si remanserit, pater.

Quin. de-
cla. 6.

De peroratione.

CAPVT XLI.

Peroratio, quasi extremus actus restat, Peroratio oratori strenuo, & diligenti minime negligendus: Et eo quidem magis excolendus, quod, quæ ultimo loco dicuntur, aculeum mentibus auditorum potissimum infingere, atque relinquere debeant. HENRICVS ille MAGNVS, cuius, ut & Regis optimi, & suauissimi Parentis sapius iucundissimè recurrit memoria, ut magnum, & in omnibus rebus elimatatum fuit eius iudicium, dicebat se oratores ex perorationibus agnoscere, quod initio artificiosis illigata verborum structura, ad numeros ferretur oratio: sub finem natura ipsa, se in suis motibus ptomeret frequentius. Euenit vsu plerumque multis, ut initia habeant splendida, lentos, & iacentes exitus. Cum enim toti in illud, quod primum occurrit, in exornata scilicet proœmia, acerrima mentis cogitatione ferantur, extrema, peroratio, vel iam hebescentibus ingenij, & industriae, vel certe temporis penuria, perquam neglecta, atque arida esse patiuntur. Itaque initio, cum elaboratæ orationis, veluti pennis innixi rapiuntur, placent: sub finem, deficiente iam arte, cum parum naturæ habeant,

Henrici
Magni im-
dicium de
o atoribus.

Causa sua
Auanis
peroratio-
nia.

aut licet habeant, cum grauissimas sententias, & motus, ex tempore tractare difficillimum in se, quasi ex utraque canis aues corruunt, & reformi lapu a lignatur ad terram, eo maxime tempore, quo alacrius eminere debuerant. Quamobrem prudentis est oratoris, in ipso, non ita magnificis illis eloquentia propylæis, & Ionice structuræ delicijs capi, quin maturè consideret, qua porta commodissimè excedere, viriliterque se expedire possit. Hoc magnus artifex Tullius, perquam solerter nouerat, cuius ut omnibus, sic in perorationibus eximia fuit felicitas, nec sine causa, ubi plures cum eo oratores dicebant, hanc illi partem exarandam communi omnium consensu deferebant.

*Prudentia in
providendo
epilogo.*

*Locus per-
orationis.*

Ut verò quis peroratione nauiter utatur, spectandum est causæ genus. Occurrunt enim plerumque causulæ, quæ nec orationem merentur, nec perorationem; vel etiam breues orationeulæ, in quibus si perorationem labores contentius, videaris rudis, & inornatæ domunculæ, cæteris incuria neglectis grande, & locuples posticum astruere. Vbi perorationem non desiderat oratio, saltem conari oportet, ut aliqua virili, & expedita conclusione claudatur. Si longior fuerit, & grauior, tum erit Epilogus summa diligentia adtexendus, ne in portu, quod aiuat, naufragium faciat oratio. Quamquam verò, sæpè in multis orationis locis, post res confirmatas frequententur epilogi, in fine tamen præcipuum regnum obtineat.

Varie.

Atque cum tota ratio perorationis in diuibus potissimum sita sit rebus, in enumeratione, & motu: Vtrumque considerate spectandum, nec leui industria tractandum erit.

*Enumera-
tionis dex-
teritas.
P. Emundus
Augurinus.*

Enumeratio illa, & ἀναμνηστικὴν rerum, plurimum desiderat industrie. Nostra memoria Pater Emundus Augerinus, ut erat magnus in cæteris orator, sic in ea parte, non mediocriter excelebat. Erat illi semel concio iam prouecta, cum derepente adfuit HENRICVS TERTIVS, Galliarum Rex Christianissimus, cui Pater multis erat nominibus charus, & peritucundus. Cæpit ille, quæ antea dixerat, relegeret, & per sua vestigia recurrere tanta dexteritate, tam concinna dispositione, tam facili sententiarum claritate, tam distincta varietate verborum, ut qui aderant permulti graues viri, & in eloquentia benè versati, hoc vnum perfecti

oratoris oous, & præstantissimum, & difficillimum esse dicerent.

Danda est igitur opera singularis, ut hæc enumeratio non sit Crambe repetita (quod ait Satyricus) sed veluti subtilissimum industrii pictoris opus, qui in exiguam quandam tabellam, rem magnam, & antea diffusam, collegerit.

Catum Phaetontis in gemma annuli expressum, admirabili, vel potius stupendo artificio memorat Galenus. Videbatur adulescens solis filius, erinito radijs capite flagellum tenens, in aurea curru sedens, quem celeres quadrigæ rapiabant, tanta subilitate sculptæ, ut sedecim pedes equorum minutissimis lineolis distincti eminent. Hinc rubentis ardoribus cæli facies, Iouis ira, infelicitis patris desperatio, & attoniti casus nouitate cælestes hærebant. Illinc decresebat mare, ebulliebant aquæ, terra continenti incendiis flagrabat, & longè, lateque sparsi flammarum globi sylvas, montes, prata, pedesque absumebant. Ingentis illud artificij, & delicatissimæ manus. Pari profectò ratione præclarum censetur oratoris opus, ubi per totam orationem variè dispersa vno aspectu ponit ob oculos, & aptis motibus animat, atque incendit.

Curabit in eo ne nimius sit, & inutiles minutias exquirat, quæ à grauioribus facile rebus absorbentur. Deinde, ut coquus cibos varijs condimentis, ita nouum orationis ferculum, & sententiarum nouitate, & verborum varietate prudenter aspergat. Tertio, ut illud potissimum frequentet, quod causæ fundamentum est, & auditorum animis relinquare nititur. Deinde, ut aptos motus accommodet, qui toti sunt in affectibus, & figuris, de quibus consequentibus libris agendum est. Exemplorum cum passim in Cicero præstantissima quæque affluant, nihil opus fuit multitudinem percensere: nihil vetat tamen, quo minus hæc ex Quintiliano audiamus, cætera ex figuris, & affectibus, satis abunde peti, commodeque poterat.

*Gemma in
qua casus
Phænt. &
Phæntontis
casus in ge-
ma.
Descriptio
Phæntontis.
Galen. l. vii.
de vlt. part.
cap. i.*

*Peroratio-
nis præcepta
L. c. in per-
orator. pro Mi-
lone nu. 9.
pro Cluent.
nu. 188. pro
Flac. num.
44. pro
Sylla. pro
domo. pro
Mur. pro
Planc. &c.*

Zoro.

Perroratio miserabilis pro filio, qui cum sua captiuitate, & morte patrem redemisset, mortuus in vinculis à matre sepeliri prohibetur.

CAPVT XLII.

Vbi virtus: vbi pietas? peristi miser, & male audis. Non morienti pater alledi, non ægri caput molliori sede composui, non fatigatum latus mutauit, non spiritum excepi. Absens, extinctus, euerfus mortem tuam inueni. Nemo ægro vincula laxauit, nemo manus ferro sordidas ad accipiendos remisit cibos. Tãtum catenarum caussa solutus est, neglectus, despectus. Quidni vilis senis vicarius? inter tot ardentissima febrium desideria, non habuisti, quem posceres: quomodo te vincula composuerat, iacuiisti, matrem, patrem, propinquos tantum cogitasti. Nũquid indulgeo mihi, quod te puto inspirasse in carcere meo? Nondum matri factis factum est. Quoniam pœnas à cadaueribus exigis, audi sequentia tempora, mors ipsa filij tui naufragium fecit, per tot fluctus volutatum corpus intumuit, tot collisum scopulis, tot spatiois tractum arenis, nunquam tamen infelicius, quam cum venit in terram. O quam graue est mori! quanto grauius, quod ego viuo superstes filij mei? Vno omnibus dijs, hominibusque, sed ante omnia mihi, & inuisus, & infestus, & vxoris quoque pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit, video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abstuli. Omnis me ætas, mei admonet luctus, senectus, ad quam non peruenit, misera pueritia, quam nunc tranſiuit, adolescentia, in qua periit. Superſum, vt si felicissimè cesserit, rogam meum videam, & edaces circa corpus filij mei flammâs. Si hoc non contigerit, nigrum cadauer, & deforme etiam ignotis spectaculum, inter hæc mala credetis, puto, si dixero, vellem oculos non habere. Quid nunc amplius? Ad te vxor preces conuertam irritas, male tentatas? Tu verò perge, & bono tuo vtere, felicem te, quod in hac fortuna tua irascaris. Ad hoc cõfugiendum est. Per communes casus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita vos coniuges vestræ ament, non sic desiderent, ita hoc orbitatis meæ vltimum e-

xemplum sit, ita vos habere tam pios filios non necesse sit, miseremini. Si vicarium accipitis, me proiecite, non inuidiosè preces sunt, nihilominus impeto. Non læta sententiam vestram sequetur gratulatio, non ad templa deducar, sed ad sepulchra. Etiam cum vicero, sciendum est: Si verò vincimur, ibo in littus miser, planctibus aues abigam, aut me corpori filij mei, velut tumulus imponam. Iacebimus duo insepulta cadauera, me feris obijciam, aut circa singulorum domus, ad genua prætereuntium ibo, & recepto iam miseris more supplex, non cibos petam, non stipem mendicabo, terram, & collatas miserantium manu glebas, aut, quod certè licet, filium in mare proieciam. Iam crudeles aquæ, & venti male secundi, reddo vobis vestrum beneficium. Ferte quolibet, licet ad barbaros, licet ad hostes, licet ad piratas. Forre alij quis iudabit sepeliri, certè (quod sciam) nemo prohibebit.

Item in caussa adolescentis ad remedium fraterni morbi, ex facti iussu patris, & occisi.

Perroratio flebilis per Apostrophen ad animam mortui.

Conuertitur hoc loo, iudices, mulier infelix, & velut ad quandam præsentiam amissam inuenis, Siue, inquit, tandem securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis, siue exclusus, ac vagus, & inter fabulosa supplicia metuedus, adhuc laceratione per stupentes, horrentesque manes vmbra discurrens, audi miserimæ matris iniquissimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irumpere, nec supra charissima membra prostrata meis vulnera tua tegere visceribus, quod solum tamen potui, corpus, quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac vacuum pectus frigidis, abiectisq; visceribus rursus impleui, ipsos artus amplexibus iunxi, membra, diducta composui, & de tristi, terribiliq; facie, tandem ægri cadauer imitata sum. Hoc est tamen, quod de tristissima orbitate præcipue ferre non possum, propter fratrem videris occisus, nec tamen vnquam constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

Item, Ecce super, lectulum effusa feralem, laceros artus, & perustum complexa corpus exclamo, teneo vnicum meum, velit, nolit inuidia, meum misera formosum. Hoc erat,

M m 3 quod

Quint. decl. 6. affectus miseratio. us in morte filiorum. di. seria is. mago.

Cruelitas. tu est exigere pœnas à cadaueribus.

Sepulchra.

Oculi mortui. pens. dolere.

Quint. decl. 6.

MANES.

Affectus. MATRIS in morte filij.

quod infelicissimam matrem vltra solita charitatis exagitat affectus, amabam marite periturum. Infames quantumlibet hanc impatientiam, ego mihi videor defuisse, cessasse, multum de læticia, multum perdidisse de gaudijs. Nemo vnquam filium nimis amauit. Excuso tibi, inquit, iuuenis innocentiſſime, quod supremis tuis nondum præstitiſti misera comitatum. Viuere quidem te defuncto continuò non debui, sed mori marito tacente non potui. Rumpam tædium

lucis inuisse. sed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iusta perſoluere, cum damnato supra callidiſſimum ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignosce quod ad iudicium iſtud orbata durauit. Timui, ne ſi ad exitum impatientia, ſi præcipiti pietate properatiſſem, faceret alium parricida de mea morte

rumorem.
(?)

Finis Libri Sexti.

DE

ELOCUTIONE, LIBER SEPTIMVS.

De Elocutione.

CAPVT PRIMVM.

VAE ad elocutionis virtutes attinent, sunt à nobis in prima eloquentiæ parte diffusius exposita. Sed tamen, quoniam semel ad præceptiones defluximus; nonnulla de huius ipsius virtutis Rhetoricæ cultura, saniorum Rhetorum placita trademus. Sunt enim in hac parte (vt liberè fatear) infinita, vel etiam aliquot veterum Rhetorum ineptiæ, qui cum ad sublimes illas eloquentiæ vires asurgere non possent, toti in literulis, syllabifque aucupandis, & in toruanda periodo hæserunt. Quæ res, etsi in suo genere non sunt negligenda; Tamen eas conſectari morosius, & præ illis heroicis sensus parui facere, hominis est intemperanter abutentis otio; & literis. Ego enim sic arbitror, eloquentiam ex sensibus, & verbis, quasi ex animo, & corpore conſtatam esse. Quæ contemptis grauius sententijs, omnes in verborum struclu-

ram curas, & cogitationes interdunt, similes illis videntur, qui neglecto spiritu, *cælesti aura particula*, solam cutem impensius curant. Cauent enim vehementer, ne collidantur literæ, ne hiatus incurrant vocalium, ne asperos auribus sonos contumaces syllabæ efficiant: Dant singularem operam, vt trahantur periodi, vt comprius interſtincta particulis cola, vt oratorij pedes concinant, vt post longos circuitus frequens sit illud intercalare Epilodum, *esse videatur*.

Interim præclaris sensibus exhausti, ieiuni, macilentum, totas orationes Græculorum nugis, & literarum obseruationibus complent. Hoc quidem misera vanitas est, & ea opinor, quæ sanctorum virorum scriptis castigatur, puerilis loquentia, inanis rerum, plena ineptiarum.

Quamquam non hæc à me ita dici velim, vt omnem verborum oratum, contemnendum purem: Nam vt corporis honestam curam

In minutis
elocutionis
ano danda
scrupulosi-
us immerge-
ri, puerilia
est ingenij.

ram curas, & cogitationes interdunt, similes illis videntur, qui neglecto spiritu, *cælesti aura particula*, solam cutem impensius curant. Cauent enim vehementer, ne collidantur literæ, ne hiatus incurrant vocalium, ne asperos auribus sonos contumaces syllabæ efficiant: Dant singularem operam, vt trahantur periodi, vt comprius interſtincta particulis cola, vt oratorij pedes concinant, vt post longos circuitus frequens sit illud intercalare Epilodum, *esse videatur*.